

Mic dicționar de termeni religioși și nume proprii

A.

Aaron (sec. 13 î. Hr.), (în Vechiul Testament) patriarh biblic din seminția lui Levi, fratele cel mare al lui Moise, primul arhieru instituit de evrei după porunca lui Dumnezeu, prefigurând pe arhierul Noului Testament, Iisus Hristos.

Abel, al doilea fiu al familiei biblice Adam și Eva, ucis de fratele său Cain.

acatist, *acatiste*, s.n. **1.** Imn de mulțumire și slujbă bisericească ortodoxă în cinstea Mântuitorului, a Fecioarei Maria sau a unor sfinți. **2.** Listă de nume dată preotului ca să se roage pentru persoanele înscrise pe ea; pomelnic.

acatistier, *acatistiere*, s.n. Carte bisericească în care sunt cuprinse unele acatiste, reprezentând imnuri de laudă și de preamărire a diferiților sfinți, având ca model acatistul Sfintei Fecioare (sau al Bunei-Vestiri).

acoperământ, *acoperăminte*, s.n. **1.** Ceea ce servește la acoperit; *Acoperământul Maicii Domnului* = sărbătoare creștină la 1 octombrie, în amintirea arătării Sfintei Fecioare, în zilele împăratului Leon cel Înțelept, în bis. Vlahernelor din Constantinopol, unde se păstrau veșmântul, omoforul și o parte a brăului Maicii Domnului. **2.** *Acoperămintele sfințelor vase* = **a)** două bucăți mici de pânză pătrate, făcute de obicei din aceeași materie ca felonul, cu care se acoperă la proscomidie cinstitele daruri (discul și potirul) și care simbolizează scutecele de la nașterea lui Hristos sau giulgiurile de la înmormântarea Lui; *acoperămintele mici*; pocrovețe; **b)** bucată de pânză ceva mai mare cu care se acoperă ambele vase; sfântul aer.

Adam, primul om creat de Dumnezeu din lut, după chipul și asemănarea Sa, în a șasea zi a creației, primind suflare de viață nemuritoare și înzestrat cu voință liberă și cu puterea de a stăpâni făptura creată. Împreună cu Eva formează cea dintâi pereche de ființe umane, având ca fii pe Cain, Abel și Set. Prin pizma diavolului și din pricina neascultării a fost izgonit din rai, iar prin căderea în păcat au intrat în firea omenească răul și moartea.

Adonai (ebr. „Stăpânul sau Domnul nostru”), denumire ebraică dată lui Dumnezeu după robia babiloneană, înlocuind doar onomastic pe Iahve, nu privind și cultul.

aducere, *aduceri*, s.f. **1.** acțiunea de a aduce. **2.** Parte din anafora sau canonul euharistic, intercalată între anamneză (amintirea actelor răscumpărătoare) și epicleză (invocarea Sfântului Duh), în care se face prezentarea ca jertfă duhovnicească, adică oferirea, spre consacrare și sfințire a darurilor de pâine și de vin aduse de credincioși pentru euharistie și pregătite în timpul proscomidiei.

aer, *aere*, s.n. **1.** Amestec de gaze care constituie atmosfera terestră. **2.** *Sfântul aer* = bucată de stofă sau de pânză, de obicei pictată sau țesută cu imaginea lui Hristos mort, cu care se acoperă cinstitele daruri și care simbolizează firmamentul pe care s-a ivit steaua magilor sau piatra de deasupra mormântului lui Hristos; acoperământul mare, procovăț.

afierosi, *afierosesc*, vb. A (se) închina, a (se) dedica, a (se) consacra cuiva.

afurisenie, *afurisenii*, s.f. Pedepsă canonică prin care o persoană este îndepărtată din obștea credincioșilor și oprită pentru un timp de a frecventa biserica; anatemă, blestem.

agapă, *agape*, s.f. Masă cu caracter intim, prietenesc; masă colegială. Masa dragostei frățești, inițiată de apostoli în biserica-mamă din Ierusalim, unde se începuse o viață de obște. Aceste mese comune erau legate de săvârșirea sfintei euharistii (F. Ap. 2, 42-46).

agheasmatar, *agheasmatare*, s.n. **1.** Vas liturgic de metal în care se ține agheasma. **2.** Clădire vecină cu o biserică, destinată sfințirii aghesmei. **3.** Carte bisericească, extras din molitvelnic, care cuprinde slujbele sfințelor Taine și ierurgiile săvârșite de preot la diferite trebuințe din viața creștinilor. **4.** Edificiu cu aspect de pavilion deschis, de mici dimensiuni, așezat în fața unei biserici sau a unei m-ri pentru oficierea sfințirii apei, cele mai cunoscute edificii de acest fel aflându-se la Bis. Episcopală din Curtea de Argeș (patru arcuri dantelate care susțin o cupolă, datând din 1516-1517) și la m-rea Neamț (construcție de plan circular cu arcade împrejur și încununată de un monumental acoperiș cu forme baroce). **5.** Vas de piatră sau de metal destinat păstrării apei sfințite la catolici, servind la spălarea mâinilor.

agheasmă, s.f. Apă sfințită de preot. Slujbă bisericească pentru sfințirea apei. *Agheasmă mică (sfeștanie, sfințirea mică a apei)* = slujbă care se face de obicei în ziua întâi a fiecărei luni sau ori de câte ori au nevoie credincioșii. *Agheasmă mare (sfințirea mare a apei)* = slujbă care are loc la 5 ianuarie (ajunul Bobotezei) și la 6 ianuarie (Boboteaza); bobotează.

agneț, *agnețe*, s.n. Bucată de pâine de formă pătrată, pe care preotul o taie din prescură când proscomidește și o așează pe disc când oficiază Liturgia; simbolizează pe Iisus Hristos în momentele principale din viața pământească și, împreună cu vinul din potir, se prefăce în trupul și sângele Său.

ajuna, *ajunez*, vb. (în practicile religioase) A nu mânca nimic, a ține post complet; a posti.

aleluia interj. Expresie liturgică de bucurie și de slăvire a lui Dumnezeu, folosită deseori în psalmi și în cântările bisericești.

altar, *altare*, s.n. **1.** Ridicătură de piatră, de pământ sau de lemn, pe care în antichitate se aduceau jertfe zeilor, se făceau libații și se săvârșeau diferite ceremonii cultuale. **2.** Parte a bis. în care preotul săvârșește Liturghia, despărțită de naos prin catapeteasmă/iconostas; locul prezenței lui Dumnezeu; jertfelnic; sfânta masă.

amin interj. Expresie ebraică folosită ca formulă de încheiere în textele religioase sau în practica Bis. creștine, având sensul de „adevărat”, „așa să fie”; cuvânt folosit adesea de Iisus în vorbirea Sa pentru a întări cele afirmate.

amvon, *amvoane*, s.n. Loc ridicat (estradă sau mic balcon) într-o biserică, de unde se ține predica sau se citește Evanghelia.

anafora s.f. Partea centrală a Liturghiei ortodoxe, corespunzând canonului euharistic, care constă dintr-un ansamblu de rugăciuni de mulțumire, de consacrare și de invocare, însoțite de gesturi și acțiuni simbolice în timpul căreia se săvârșește prefacerea sfintelor daruri în sfântul trup și sfântul sânge al Mântuitorului.

anaforă/anafură s.f. Bucățele de pâine sau de prescură binecuvântate, care se împart credincioșilor la sfârșitul liturghiei.

anatemă, *anateme*, s.f. **1.** Dar pe care grecii îl aduceau zeilor și îl puneau pe altarul sacrificiilor; (la evrei) jertfa adusă pe altar, care, fiind încărcată cu păcatele și blestemele oamenilor, era destinată nimicirii, pentru a potoli mânia lui Iahve. **2.** (Bis.) Act de extremă severitate folosit în vechime de autoritatea bisericească împotriva ereticilor, prin excluderea lor din comunitate și prin condamnarea ca atare a învățaturii lor greșite.

antifon, *antifoane*, s.n. Imn sau cântare bisericească de răspuns, conținând versete sau parafrazări din psalmi, care se execută alternativ de cele două strane, voci sau coruri; cântare repetată de două coruri la slujba bisericească.

antimis, *antimise*, s.n. Pânză de in sau de mătase de 50-60 cm, pe care se află imprimat chipul lui Hristos așezat în mormânt, având cusută în partea de sus o părticică din moaștele unui sfânt; este așezat pe sfânta masă din altarul bisericii, fiind obligatoriu la săvârșirea sfintei liturghii. Pe antimis se poate săvârși liturghia și în afara bisericii.

apocrif, *apocriși*, adj. (despre scrieri) Care este atribuit altui scriitor decât celui adevărat; a cărui autenticitate este îndoielnică, nesigură. *Scriere apocrișă* = scriere religioasă care nu este recunoscută azi de către Biserică printre scrierile canonice.

apostol, *apostoli*, s.m. **1.** Nume dat fiecăruia dintre primii 12 discipoli ai lui Hristos, însărcinați să predice evanghelia, aleși de El însuși, care l-au predicat învățătura și au organizat Bis. creștină: Petru, Andrei, Iacob, Ioan, Toma, Filip, Bartolomeu, Matei, Iacob al lui Alfeu, Iuda al lui Iacob (Tadeul), Simon Zelotul și Iuda Iscarioteanul, înlocuit după moarte cu Matia. Misionar creștin de la începutul creștinismului. **2.** Carte de ritual creștin, care cuprinde texte din *Faptele apostolilor* și din epistolele Noului Testament citite la liturghie, precum și alte slujbe religioase.

arhidiacon, *arhidiaconi*, s.m. Primul diacon de pe lângă un episcop; titlu onorific care se dă unor diaconi; protodiacon.

arhiepiscop, *arhiepiscopi*, s.m. Titlu onorific dat unui episcop care conduce eparhia principală din cadrul unei mitropolii sau, în cazuri deosebite, al unei eparhii.

arhiereu, *arhierei*, s.m. Persoană care aparține celei mai înalte trepte a preoției, urmaș direct al sfinților apostoli prin succesiune, întâi-stătătorul unei eparhii; arhipăstor, ierarh.

arhimandrit, *arhimandriți*, s.m. Titlu onorific dat starețului unei m-ri sau unor călugări care au o funcție înaltă pe lângă o eparhie sau se disting printr-o viață duhovnicească ori prin preocupări cultural-științifice; persoană care are acest titlu.

ascet, *asceți*, s.m. Sihastru, pustnic, eremit, călugăr. Persoană care duce o viață de pietate și meditație, retrasă și austeră, departe de societate.

ascetism s.n. **1.** Atitudine religioasă practică, având rolul unei tehnici spirituale de curățire a patimilor prin post, abstenență, rugăciune și meditație pentru obținerea unei desăvârșiri morale și, prin aceasta, a unei apropieri față de Dumnezeu; sihăstrie. **2.** Doctrină religioasă sau morală care preconizează un mod de viață extrem de auster, restrângerea la maximum a satisfacerii nevoilor materiale, etc.

Avraam (Abraam) (sec. 19 î. Hr.), patriarh biblic, născut în Ur (Caldeea), fiul lui Terah. La început a purtat numele de Avram, care înseamnă „tatăl înălțimii”. Dumnezeu l-a chemat și l-a călăuzit spre Canaan, încheind cu el un legământ și instituind circumcizia ca semn al respectării lui. După aceea și-a luat numele de Avraam, care înseamnă „tatăl mulțimii”. Este considerat strămoș al poporului evreu prin fiul său Isaac, născut din căsătoria cu Sara, și al arabilor prin Ismail, alt fiu pe care l-a avut cu Agar.

axion, *axioane*, s.n. Imn religios în cinstea Maicii Domnului (*Cuvine-se cu adevărat...*), care se cântă la Liturghie în duminici și sărbători obișnuite, precum și la praznicele împărătești.

B.

bederniță, *bedernițe*, s.f. Piesă din veșmintele arhiereului, în formă de romb și având brodată pe ea cu fir scena Învierii sau o cruce, care se leagă cu un șnur după gât și atârnă la nivelul genunchiului drept, simbolizând sabia spirituală (cuvântul lui Dumnezeu) cu care trebuie să fie înarmat arhiereul; epigonat; se acordă și preoților pentru merite deosebite, odată cu rangul onorific de iconom stavrofor.

Bethlehem, localitate la sud de Ierusalim, cetatea lui David, numită în trecut *Efrata*, azi Bayt Lahm, unde s-a născut Iisus Hristos într-o peșteră și unde împărăteasa Elena și împăratul Constantin cel Mare au construit o biserică.

blasfemie, *blasfemii*, s.f. Defăimare, hulire a religiei, a dogmelor și a obiectelor de cult; defăimare a lucrurilor sfinte; hulă.

Bobotează, s.f. Sărbătoare creștină la 6 ianuarie, când a avut loc botezul lui Iisus Hristos de către Ioan Botezătorul.

bogdaproste interj. Cuvânt de mulțumire adresat celui care dă pomană.

botez, *botezuri*, s.n. **1.** Prima dintre cele șapte taine creștine, prin care, prin întreita cufundare în apă sfințită, în numele Sfintei Treimi, se iartă celui botezat păcatul strămoșesc și păcatele personale săvârșite până atunci (când este vorba despre adulți), cei botezați devenind astfel membri ai Bisericii creștine; ritualul prin care se săvârșește această taină, când cel botezat primește un prenume; *Botezul sângelui* = moartea martirilor, asemănătoare jertfei de sânge a lui Hristos, care suplinește botezul cu apă și simbolizează mântuirea celui botezat, intrând direct în rândul sfinților. **2.** Stropirea cu agheasmă a credincioșilor și a caselor de către preot cu prilejul unor slujbe sau sărbători bisericești.

Buna-Vestire, praznic împărătesc în cinstea Maicii Domnului, care se serbează la 25 martie (cu 9 luni înaintea nașterii lui Iisus), în amintirea veștii primite de Sfânta Fecioară Maria de la arhanghelul Gavriil că va naște ca om pe Fiul lui Dumnezeu.

burete, *bureți*, s.m. Obiect de șters cu care preotul curăță potirul după consumarea sfintelor daruri la sfârșitul liturghiei (*buretele mare*); obiect de șters mai mic, care se află pe antimis, cu care se adună părțile căzute întâmplător de pe disc (*buretele mic*); simbolizează buretele cu care ostașii L-au adăpat cu oțet și fiere pe Iisus Hristos în timpul răstignirii Sale.

C.

Cain, primul fiu al lui Adam și al Evei, care din invidie l-a ucis pe fratele său, Abel.

candelă, *candle*, s.f. Vas mic din metal de formă rotundă, în care se pune un pahar cu untdelemn și care se atâră în fața icoanelor cu trei lăntișoare spre a servi la iluminat (poate fi folosită și fără lăntișoare); candelă de masă.

canon, *canoane*, s.n. **1.** Normă, regulă de conduită bisericească; tipic. *Canonul Sfintei Scripturi* = lista cărților Sfintei Scripturi pe care Biserica le acceptă ca fiind scrise sub inspirația Duhului Sfânt și cuprinzând revelația divină. *Canon bisericesc* = normă sau regulă privind etica creștină, cultul, disciplina clerului și a monahismului, organizarea și jurisdicția bisericească, promulgate de sinoade ecumenice sau locale. **2.** (La pl.) *Canoanele utreniei și vecerniei* = imnuri ale poeziei creștine din Vechiul și Noul Testament, formate din două, trei, patru, șase, opt sau nouă ode (pesne) și compuse în forma actuală de Sf. Andrei Criteanul. *Canon iconografic* = ansamblu de reguli care stabilesc riguros chipul de reprezentare a personajelor, compoziția scenelor și repartiția acestora în cuprinsul unui edificiu de cult. **3.** Pedepsă dată de Bis. la încălcarea unor canoane (**1**).

canoniza, *canonizez*, vb. A trece, a pune, a așeza o persoană decedată în rândul sfinților.

castitate s.f. **1.** Însușirea de a fi cast; virtute, nevinovăție; feciorie; virginitate. **2.** (Bis.) Unul dintre cele trei sfaturi evanghelice. Starea de feciorie pe care se obligă să o păstreze, prin jurământ, cei (cele) ce intră în monahism.

cateheză, *cateheze*, s.f. Lecție de catehism, de religie creștină.

catehumen, *catehumeni*, s.m. Persoană adultă la primii creștini, pregătită să primească botezul, poarta intrării în creștinism; (cel) chemat. *Liturghia catehumenilor* = a doua parte a Sfintei Liturghii, între proscomidie și liturghia credincioșilor, care se încheie cu cuvintele preotului: „Câți sunteți chemați, ieșiți!”, la care cei nebotezați nu puteau, în primele timpuri ale creștinismului, să participe.

caterisi, *caterisesc*, vb. A destitui un preot, a-i lua darul; (pop.) a răspopi.

cădelniță, *cădelnițe*, s.f. Obiect de cult din metal prețios, compus dintr-un mic vas în care se pune tămâie și atârnat de trei lăntișoare subțiri, pe care preotul îl folosește la cădit (tămâiere) în diferite momente ale slujbelor religioase; cățuie; tămâier.

căință, *căințe*, s.f. Părere de rău, regret, remușcare.

căldură, *călduri*, s.f. **1.** Starea sau gradul de încălzire a unui corp; faptul că un corp posedă o anumită temperatură. **2.** Apa caldă care se toarnă în potir la pregătirea sfintei împărțșanii. **3.** (Fig.) Ardoare, înfocare, patimă, afecțiune.

căsătorie, *căsătorii*, s.f. Convenție între un bărbat și o femeie care vor să întemeieze o familie. Căsnicie, viață conjugală. (Bis.) Instituție divină, una dintre cele șapte Taine ale Bis., având ca principiu și model comuniunea de iubire dintre Hristos și Bis. *Căsătorie putativă* = căsătorie încheiată de bunăvoie, dar în necunoașterea din partea soților a unor cauze care împiedică validitatea ei.

căsnicie, *căsnicii*, s.f. Trai comun al soților; viață conjugală; căsătorie.

cățuie, *cățui*, s.f. Vas de metal sau de pământ în care se ard tămâie și alte mirodenii; cădelniță.

chenoză s.f. Starea de „deșertare” sau de „golire” pe care Fiul lui Dumnezeu o asumă în întruparea Sa ca act de ascultare față de Dumnezeu-Tatăl; întruparea Fiului lui Dumnezeu ca om. Consecință a uniunii ipostatice, care exprimă adevărul că Dumnezeu însuși, în persoana Fiului Său întrupat, Hristos, devine participant la condiția omului, fiind deci Dumnezeu

adevărat și om adevărat, pentru a da posibilitatea urcușului spre Dumnezeu și a se uni cu El prin har; deșertare, condiție de smerenie, de umilire.

chinonic, *chinonice*, s.n. Imn bisericesc liturgic care se cântă după „Unul sfânt...”, la sfârșitul Liturghiei, în timp ce se împărtășesc preoții și credincioșii, și care ține loc de predică; priceasnă.

chivot, *chivoturi*, s.n. **1.** Obiect de cult creștin în forma unei bisericuțe de metal prețios, așezat pe masa din altar, în care se păstrează, într-o cutiuță din metal prețios, sfânta împărtășanie pe tot anul pentru împărtășirea grabnică a bolnavilor și a copiilor. El simbolizează tronul pe care stă Mântuitorul în slava cerească; artofor. **2.** *Chivotul legii* (sau *așezământului*, *legământului*, *testamentului*) sau *Arca alianței* = ladă dreptunghiulară, păstrată în Sfânta Sfintelor din Cortul mărturie, în care evreii păstrau tablele Legii, vasul cu mană și toiagul lui Aaron.

Cincizecime 1. (La evrei) Sărbătoare care avea loc la 50 de zile după Paștile evreiesc, numită și *Sărbătoarea săptămânilor* sau *a secerișului* (adică la 6 săptămâni, timpul cât dura secerișul). Cincizecimea amintește și ziua când Dumnezeu a dat tablele Legii prin Moise. **2.** (La creștini) Praznic împărătesc cu dată schimbătoare, care are loc la 50 de zile după Învierea Domnului (duminica a opta după Paști), când se sărbătorește pogorârea Sfântului Duh peste apostoli; Duminica pogorării Sfântului Duh; Rusaliile.

cler s.n. Totalitatea slujitorilor unei biserici sau ai unui cult (arhieri, preoți, diaconi și călugări) dintr-o eparhie, țară, etc; preoțime.

conștiință, *conștiințe*, s.f. **1.** Forma cea mai înaltă de cunoaștere, reflectare și apreciere a propriilor acte și fenomene interioare, cu ajutorul rațiunii, sentimentelor și voinței. *Conștiință psihologică* = putere sufletească de a cunoaște fenomenele interioare și de a le raporta la un eu, fără a aprecia dacă acestea sunt sau nu în concordanță cu ideea de bine sau de rău. *Conștiință morală* = judecata practică a sufletului omenesc, prin care putem distinge între bine și rău și ne putem judeca propriile noastre fapte, precum și ale altora, cu ajutorul legii morale, calificându-le ca fiind moral bune sau moral rele. *Conștiință creștină* = conștiință luminată de credința în Hristos și de harul și învățătura Sa. **2.** Sentiment al responsabilității morale față de propria sa purtare. *Caz* (sau *proces*) *de conștiință* = luptă sufletească între îndeplinirea datoriei și realizarea unui interes personal. *Mustrare de conștiință* = remușcare, regret. *Libertate de conștiință* = dreptul recunoscut cetățenilor de a avea orice concepție religioasă, filosofică etc. Expr. *A fi cu conștiința împăcată* sau *a nu avea nimic pe conștiință* = a fi convins că nu a făcut nimic rău. *Cu mâna pe conștiință* = cu toată sinceritatea.

copie, *copii*, s.f. Cuțitaș de metal cu două tăișuri, de forma unei sulițe cu vârful în formă de triunghi și cu mâner scurt, terminat printr-o cruce, care se folosește la proscomidie pentru tăierea agnețului și care amintește de sulița cu care a fost împunsă pe cruce coasta Mântuitorului de către unul dintre ostași.

crez, *crezuri*, s.n. **1.** Expunere succintă a învățăturilor sau dogmelor fundamentale ale religiei creștine; simbolul credinței. **2.** Totalitatea principiilor sau convingerilor cuiva; concepția despre viață a cuiva.

crstelniță, *crstelnițe*, s.f. Obiect de cult în Bis. creștină, de forma unui vas, în care se pune apa pentru botezul pruncilor și care ține locul baptisteriului din primele veacuri ale Bis.

cruce, *cruci*, s.f. **1.** Obiect format din două bucăți de lemn, piatră, metale prețioase etc., așezat perpendicular și simetric una peste alta. Expr. *A pune cruce cuiva* (sau *la ceva*) = a considera ceva ca mort, pierdut. *A fi* (sau *a umbla*) *cu crucea în sân* = a fi (sau a se preface) evlavios. *Cruce de aur*, spun oamenii superstițioși când aud numele diavolului. **2.** Obiect de cult care se află pe pristol (masa din altar) și care înfățișează răstignirea lui Iisus, cu care preotul binecuvântează pe credincioși la liturghie și la slujbele bisericești. **3.** *Crucea răstignirii* = cruce mare din lemn pe care este pictată răstignirea și care se scoate din altar de către preot numai la denia din Joia Mare. **4.** Figură sau desen în formă de cruce, având diferite semnificații (semn de deces, vechimea unui cuvânt, sărbătoare în calendar, înaintea numelui unui ierarh în funcție, anularea unui text etc.). *Cruce roșie* = semn distinctiv al spitalelor, ambulanțelor, centrelor de asistență medicală, de prim ajutor, etc. **5.** Simbol al ritualului creștin, făcut cu trei degete la frunte, la piept și, succesiv, la cei doi umeri. *A-și face cruce* = **a)** a executa simbolul crucii; **b)** a se mira foarte tare, a se minuna. *Frate* (sau *soră*) *de cruce* = prieten(ă) intim(ă), nedespărțit(ă) la bucurii și la necazuri. *Frăție de cruce* = prietenie până la moarte între frați de cruce. **6.** *Înălțarea Sfintei* (și *cinstitei*) *Cruci* (*Ziua Crucii*) = sărbătoare creștină la 14 septembrie, când se prăznuiește descoperirea pe Golgota, de către Sfânta Elena, mama împăratului Constantin cel Mare, a crucii pe care a fost răstignit Iisus Hristos, arătarea ei de pe amvonul Bis. Învierii din Ierusalim în anul 355, precum și aducerea sau întoarcerea crucii din Persia pe timpul împăratului Heraclius I. (610-641), unde fusese dusă ca pradă de război. *Crucea-mică* = (pop.) sărbătoarea Tăierii capului Sf. Ioan Botezătorul. **7.** Instrument de tortură în antichitatea romană, pe care osânditul îl purta adesea în spinare până la locul de execuție și pe care era pironit în cuie. A devenit unul dintre primele simboluri ale credinței creștine, reprezentând patimile și moartea prin răstignire a lui Iisus Hristos. Expr. *A-și purta crucea* = a îndura o suferință mare.

cruciadă, *cruciade*, s.f. Nume dat celor opt expediții militare organizate de feudali din Europa centrală și apuseană, la îndemnul Bis. Catolice, între 1096 și 1270, având drept scop eliberarea locurilor sfinte de sub stăpânirea musulmană; orice expediție militară împotriva unor eretici sau a adepților altor religii în evul mediu.

ctitor, *ctitori*, s.m. Persoană care suportă cu totul sau în parte cheltuielile pentru construirea unei bis. sau m-ri și pentru înzestrarea lor.

cuminecătură, *cuminecături*, s.f. Ritual creștin care constă în gustarea de către credincioși a pâinii și a vinului, prefăcute în trupul și sângele lui Iisus Hristos. Pâinea și vinul care se servesc la împărțășire.

cununie, *cununii*, s.f. **1.** Căsătorie făcută după ritualul religios. *Taina cununiei* (sau *a nunții*) = una dintre cele șapte taine ale Bis. Creștine, prin care, în urma binecuvântării preotului, se pogoară peste miri harul dumnezeiesc necesar pentru întemeierea unei familii creștine. **2.** Fiecare dintre cele două obiecte de metal, în formă de cununi împărătești, care se pun pe capul mirilor la săvârșirea tainei cununiei.

D.

decalog s.n. Cele „Zece porunci” religioase și etice care au fost revelate de Dumnezeu lui Moise pe muntele Sinai, gravate pe două table de piatră; textul lor se află în Sf. Scriptură a Vechiului Testament.

denie, *denii*, s.f. Slujbă a utreniei oficiată în ajunul zilei respective, seara sau în prima parte a nopții. Specifice postului Paștilor, deniile se săvârșesc în miercuri și vinerea din săptămâna a cincea a postului și în fiecare zi din săptămâna patimilor. O rânduială deosebită o au deniile de joi seara, când se citesc cele 12 evanghelii, și vineri seara, când se cântă Prohodul, care este de fapt, slujba înmormântării Domnului Hristos, și se desfășoară procesiunea înconjurării bis. de către cler și credincioși cu sfântul epitaf.

desăvârșire, *desăvârșiri*, s.f. Acțiunea de a *desăvârși* și rezultatul ei. (Sens biblic) Proces sinergetic în care omul conlucrează cu harul lui Dumnezeu și este ajutat, după răscumpărare, să atingă desăvârșirea creștină; îndreptare, mântuire, dreptate, îndumnezeire.

deșertare, *deșertări*, s.f. Acțiunea de a (*se*) *deșerta*; golire, părăsire. (Sens biblic) Dogmă fundamentală a credinței creștine, prin care se explică întruparea Fiului lui Dumnezeu (Filip 2, 6-7); chenoză.

deșertăciune, *deșertăciuni*, s.f. Lucru sau faptă fără valoare morală; alergare după plăceri, zădărnice; lucru lipsit de valoare.

diacon, *diaconi*, s.m. Membru al clerului ortodox și catolic, atașat direct episcopului, care se află pe prima treaptă a ierarhiei preoțești și care are funcții liturgice mult mai reduse decât în primele secole ale Bis. Creștine, rămânând numai în catedralele chiriarhale, la m-ri și la unele bis. din orașe; rolul său principal este rostirea ecteniilor în mijlocul bis. Primul diacon a fost Sf. Ștefan, ucis cu pietre; este și primul martir al creștinismului.

didahie, *didahii*, s.f. Predică, cazanie; morală, învățătură (de ex. *Didahiile* lui Antim Ivireanul). *Didahia sau Învățătura celor 12 apostoli* = cea mai veche operă literară postbiblică, al cărei autor este necunoscut. Are 16 capitole, care pot fi grupate în 3 părți: o cateheză morală (cap. 1-6), un compendiu liturgic (cap. 7-10) și instrucțiuni bisericești (cap. 11-15). Este o lucrare prețioasă prin informațiile despre comunitățile creștine primare și despre organizarea acestora, precum și prin cele privind cultul, îndeosebi sfintele Taine.

disc, *discuri*, s.n. Vas în formă de taler sau tepsie cu picior, din argint sau din alt metal, de obicei aurit pe fața superioară, pe care se pun agnețul și celelalte părțile și care se păstrează la proscomidiar; simbolizează peștera din Bethlehem în care S-a născut Mântuitorul, precum și nășălia pe care a fost purtat trupul Său de la Golgota până la mormânt.

djihad subst. Războiul sfânt islamic, obligație a comunității musulmane de a lupta cu necredincioșii și de a răspândi islamismul, cei morți într-un astfel de război mergând direct în rai.

doctrină, *doctrine*, s.f. Totalitatea principiilor fundamentale ale unui sistem religios, politic, științific, etc.

dogmatism s.n. Sistem de gândire care operează cu teze considerate valabile în orice condiții și pentru totdeauna.

dogmă, *dogme*, s.f. **1.** Adevăr de credință cuprins în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție, formulat de Bis. în mod solemn într-un sinod ecumenic sau prin *consensus Ecclesiae dispersae*, în vederea mântuirii. **2.** Teză, doctrină științifică, politică etc. considerate imuabile, acceptate și aplicate fără a se ține seama de condițiile concrete.

doxologie, *doxologii*, s.f. **1.** Formă de gloriificare a transcendenței și măreției lui Dumnezeu, în cele trei ipostaze, în actul rugăciunii, al cultului liturgic, al omiliei și al discursului teologic. **2.** Cântare creștină (imn creștin) având la bază cântările biblice vechi și modelul lor, care se citește în zilele de rând (*doxologia mică*), și forma ei mai dezvoltată de azi, care se cântă în duminici și sărbători (*doxologia mare*), întruchipând cântarea îngerilor din noaptea Nașterii Domnului (de ex. „Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh...” „Slavă întru cei de sus, lui Dumnezeu...” „Născătoare de Dumnezeu, Fecioară, bucură-te...” „Lumină lină”, etc.); slavoslovie.

dragoste s.f. **1.** Sentiment de afecțiune pentru cineva sau ceva; sentiment de afecțiune pentru o persoană de sex opus. *Dragoste creștină* = puterea dumnezeiască revărsată prin Taina botezului în sufletul creștinului, prin care acesta dorește din toate puterile sufletului unirea cu El și este hotărât să împlinească voia Lui, jertfind la nevoie orice bun pământesc. **2.** Cea mai mare dintre virtuțile teologice, alături de credință și nădejde; iubire.

duhovnic, *duhovnici*, s.m. Preot care îi spovedește pe credincioși; confesor. Persoană căreia cineva îi încredințează toate gândurile și intențiile sale intime.

dveră, *dvere*, s.f. Perdeaua de deasupra ușilor împărătești fixate la mijlocul catapetesmei, care se coboară sau se ridică potrivit tipicului sfințelor slujbe; catapeteasmă.

E.

ecfonis s.n. Formulă cu care se încheie rugăciunile și ecteniile, numită și *doxologie mică*, rostită de preot cu un glas sau un ton mai ridicat.

Ecleziastul, carte poetico-didactică a Vechiului Testament, atribuită regelui Solomon, în care se arată că toate lucrurile pământești și plăcerile lumii sunt nestatornice și deșertăciune. Cartea cuprinde 12 capitole și are drept scop să-l învețe pe om cum trebuie să-și orânduiască viața ca să ajungă să se bucure de fericirea trecătoare de pe acest pământ.

ectenie, *ectenii*, s.f. Șir de cereri în formă de rugăciune, rostite de preot sau de diacon în cursul Sfintei Liturghii și al altor slujbe bisericesti.

ecumenic, *ecumenici*, adj. Investit cu autoritate extinsă asupra întregii Bis. creștine; care are un caracter universal; ecumenist.

ecumenism s.n. Tendință de unire a tuturor bisericilor creștine într-una singură.

egumen, *egumeni*, s.m. Mai-marele unei m-ri; stareț.

Elisei (sec. 9 î. Hr.), prooroc, ucenic și urmaș al profetului Ilie, care l-a luat de la coarnele plugului, l-a uns prooroc și i-a lăsat mantia sa când a fost răpit la cer. Evanghelia după Luca vorbește despre el (4, 27) și despre una dintre minunile lui. Este prăznuit la 14 iunie.

Elohim (Eloah) (ebr. „Domnul Puterilor”), nume dat în Vechiul Testament lui Dumnezeu și folosit în locul celui de Iahve, a cărui pronunțare este interzisă de religia mozaică.

Emanuel, nume dat de Dumnezeu, prin prorocul Isaia, pruncului care avea să se nască din Fecioara Maria, care se tâlcuiește: „Cu noi este Dumnezeu” și care sugerează că Cel ce Se va naște din Maria va întruni în persoana Sa natura dumnezeiască și cea omenească și va fi, așadar, Dumnezeu și om (Isaia 7, 14). Denumire dată reprezentării lui Iisus binecuvântând, temă iconografică foarte frecventă în pictura de tradiție bizantină.

engolpion, *engolpioane*, s.n. Icoană mică din metal, ovală sau rotundă, cu chipul Maicii Domnului sau al Mântuitorului, pe care ierarhii ortodocși o poartă pe piept ca semn că trebuie să-L aibă permanent pe Iisus în inima lor și pe Maica Domnului ca mijlocitoare către Dumnezeu; își are originea la primii creștini, care purtau la gât moaște ale sfinților pentru a-și păstra încrederea în puterea lui Dumnezeu; panaghie.

Enoh, unul dintre urmașii lui Adam, prin Set, patriarh, tatăl lui Matusalem. Potrivit Bibliei, a fost luat de pe pământ la cer, necunoscând moartea (Ev., 11, 5), constituind una dintre mărturiile scripturistice care dovedesc că trupurile pot deveni nemuritoare și că cei credincioși pot atinge desăvârșirea.

enoriaș, *enoriași*, s.m. Persoană care ține de o anumită enorie (parohie).

eparhie, *eparhii*, s.f. Unitate teritorială bisericească condusă de un episcop (sau arhiepiscop) și constituită dintr-un număr de parohii grupate pe protopopiate, precum și din m-rile aflate pe teritoriul respectiv; episcopie, dieceză.

epicleză, *epicleze*, s.f. Rugăciune de invocare a Duhului Sfânt rostită de episcop sau de preot la Sfânta Liturghie, în timp ce la strană se cântă „Pe Tine Te laudăm...”, ca să coboare și să prefacă darurile de pâine și de vin în însuși trupul și sângele lui Hristos. Scurtă rugăciune de invocare a puterii Duhului Sfânt în cadrul sfințelor taine și la ierurgii.

epifanie, *epifanii*, s.f. **1.** Manifestare a lui Dumnezeu prin întruparea Fiului Său. Arătarea Sfintei Treimi cu ocazia botezului lui Iisus Hristos, în Iordan, de către Ioan; arătare. **2.** Sărbătoare creștină (praznic împărătesc cu dată fixă) la 6 ianuarie, orânduită în amintirea botezului Domnului în Iordan de către Sf. Ioan Botezătorul și pentru a marca începutul activității Sale publice; botezul Domnului, Bobotează, teofanie; arătarea Domnului. **3.** Denumire pentru tema iconografică „Închinarea magilor”, la începutul creștinismului botezul Domnului fiind sărbătorit o dată cu nașterea Sa.

episcop, *episcopi*, s.m. **1.** Arhiepiscop care conduce o eparhie (episcopie), aflându-se din punct de vedere administrativ sub jurisdicția mitropolitului sau a episcopului, cu care este însă egal în harul arhieriei. **2.** Cea mai înaltă treaptă harică a preoției sacramentale, deținând în cel mai înalt grad puterea sfințitoare (harismatică), învățătoarească și de conducere în Biserică.

epitaf, *epitafuri*, s.n. **1.** Obiect de cult constând dintr-o pânză de in sau de mătase, catifea sau mușama, pe care se află imprimată, brodată sau zugrăvită icoana înmormântării lui Hristos. Se întrebuintează joi, la slujba vecerniei din vinerea patimilor, când se scoate din altar și se așează în mijlocul bis., pe o masă, și la slujba Prohodului din noaptea de vineri, când este purtat în procesiune în jurul bis. și apoi așezat pe sfânta masă din altar, unde rămâne până la Înălțare. **2.** Inscricție funerară cuprinzând elogiul defunctului sau o sentință morală.

epitimie, *epitimii*, s.f. Canonul, mijlocul de pocăință pe care duhovnicul îl prescrie celui ce se spovedește, pentru ispășirea păcatelor prin rugăciuni, metanii, fapte de milostenie, posturi, înfrânări de la anumite mâncăruri sau fapte, etc.

epitrahil, *epitrahile*, s.n. Cel mai întrebuițat veșmânt liturgic, în formă de fâșie lungă de stofă, mătase, etc., pe care sunt brodate motive religioase, purtat de preoți când oficiază slujbele religioase; patrafir. Simbolizează jugul slujirii lui Hristos și darul Sfântului Duh.

eremit, *eremiți*, s.m. Sihastru, pustnic, schimnic; persoană care trăiește departe de lume.

erezie, *erezii*, s.f. **1.** Abatere doctrinară de la învățătura Bis. sau a unei religii ori de la un sistem canonic, care este condamnată de Bis. respectivă (de ex. erezii trinitare, hristologice, etc.). **2.** Rătăcire, greșală, eroare.

eshatologie s.f. Concepție existentă în unele religii despre sfârșitul universului, despre distrugerea lumii și despre destinul omului după moarte. (În creștinism) Învățătură despre evenimentele legate de sfârșitul vieții omului pe pământ și de mântuirea lui (*eshatologia particulară*), precum și despre realitățile ultime ale sfârșitului lumii (a doua venire a Domnului, învierea morților, judecata universală, cer nou și pământ nou, viața veșnică și chinurile veșnice), când lumea începe din nou, având ca scop nu sfârșitul, ci eternitatea (*eshatologia universală*).

euharistie, *euharistii*, s.f. Cuminecătură, împărtășanie, grijanie. Taină instituită de Iisus Hristos însuși, prin rugăciunea de mulțumire și prin binecuvântarea pâinii și a vinului din pahar la Cina cea de Taină, ultima Sa masă cu apostolii. Bis. actualizează în mod sacramental opera lui Hristos de răscumpărare, concentrată în jertfa Sa și în învierea Sa; este taina împărtășirii cu trupul și sângele lui Hristos, prin prefacerea darurilor de pâine și de vin în acestea cu puterea Duhului Sfânt, învocată de episcop sau de preot în timpul Liturghiei.

Eva, numele primei femei făcute de Dumnezeu, strămoașa neamului omenesc. Numele i-a fost dat de Adam, din coasta căruia a fost făcută. Cuvântul Eva înseamnă „viață, pentru că ea era să fie mama tuturor celor vii” (Fac., 3, 20).

evanghelie, *evanghelii*, s.f. **1.** „Vestea cea bună” sau revelația lui Dumnezeu în persoana lui Iisus Hristos, precum și mesajul sau conținutul acestei descoperiri cuprins în predica și în învățătura Sa. (La începutul creștinismului) Tradiția orală a predicii lui Iisus Hristos. **2.** Parte a Noului Testament (cele patru evanghelii) care cuprinde viața și învățătura lui Iisus Hristos. Fiecare pasaj dintr-o evanghelie care se citește în cadrul slujbelor religioase creștine.

evlavie, *evlavii*, s.f. Virtute prin care credincioșii își manifestă atitudinea și dragostea față de Dumnezeu printr-o purtare cucernică, smerită și pioasă; cucernicie, cuvioșie. Comportare respectuoasă și admirativă față de cineva sau ceva.

excomunica, *excomunic*, vb. A exclude pe cineva dintr-o comunitate religioasă.

F.

felon, *feloane*, s.n. Veșmânt bisericesc de forma unei pelerine scurte, fără mâneci, pe care preotul îl îmbracă peste celelalte veșminte când oficiază slujba și care simbolizează hlamida roșie cu care a fost îmbrăcat Iisus în curtea lui Pilat, precum și puterea, dreptatea și sfințenia lui Dumnezeu.

Filioque subst. Dogmă a Bis. romano-catolice, care susține că Duhul Sfânt purcede de la Tatăl „și de la Fiul”, dogmă care a provocat una dintre cele mai înverșunate polemici teologice dintre Orient și Occident și care rămâne o divergență doctrinară majoră între catolicism și ortodoxie. A fost introdusă în Simbolul credinței la sinoadele locale de la Toledo (589), Hatfield (680) și Friuli (796) și acceptată oficial de Roma în 1014 prin hotărârea papei. În ultimul timp, unii catolici îl omit.

Filofteia (1206-1218), sfântă muceniță de origine română, născută la Târnovo (Bulgaria), omorâtă de tatăl său pentru dărnicia sufletului ei. Moaștele sale, făcătoare de minuni, se păstrează în paraclisul m-rii Curtea de Argeș. Este sărbătorită la 7 decembrie.

Florii, praznic împărătesc cu dată schimbătoare, care se sărbătorește în duminica premergătoare Învierii Domnului (a șasea duminică din postul mare), în amintirea intrării triumfale a lui Hristos în Ierusalim și a întâmpinării Lui de către locuitorii orașului cu ramuri de finic; Duminica florilor.

frângere, *frângeri*, s.f. Acțiunea de a (*se*) frânge; rupere prin îndoire sau apăsare puternică; frântură. *Frângerea pâinii* = termen folosit în Noul Testament pentru masa frățască sau de obște, așa-numita agapă, care urma după ce se lua sfânta împărtășanie; euharistie, împărtășire; liturghie.

G.

Gavriil, arhanghel, una dintre căpeteniile îngerilor, cinstit deopotrivă de creștini, mozaici și mahomedani. El prevestește nașterea lui Ioan Botezătorul (Luca, 1, 9-20) și este purtătorul Bunei-Vestiri, anunțând-o pe Fecioara Maria că Îl va naște pe Iisus Hristos. Musulmanii cred că el i-ar fi dictat profetului Mahomed *Coranul*. În apocriful etiopian *Cartea lui Enoh*, Gavriil este supraveghetorul Paradisului. Este sărbătorit, împreună cu Mihail, la 8 noiembrie.

Gheorghe, sfânt, mare mucenic, născut în Beirut. A fost comandant de oaste în timpul domniei lui Dioclețian, în fața căruia a luat apărarea creștinilor persecutați, motiv pentru care a fost martirizat în anul 303. Moaștele sale se află în orașul Lida, într-o bis. construită în cinstea marelui martir, iar o parte a acestora au fost aduse la Roma, în bis. cu hramul său. Iconografia îl prezintă călare pe un cal alb, omorând un balaur. Era pictat pe toate steagurile lui Ștefan cel Mare. Se sărbătorește la 23 aprilie și este patronul Angliei.

Golgota, numele evreiesc al dealului sau stâncii pe care a fost răstignit Iisus Hristos. Este numit și *Locul Căpățânii*, datorită faptului că stânca seamănă cu un cap de om.

graal s.n. **1.** Cupă care, potrivit unui mit germanic, a fost făcută dintr-o piatră căzută din cer, devenind apoi talisman. **2.** (După o legendă medievală) *Sfântul graal* = vas de smarald de care Hristos S-a servit la Cina cea de taină și în care Iosif a adunat sângele scurs din trupul lui Iisus când a fost răstignit.

grijanie, grijanii, s.f. Împărtașanie, cuminecătură.

H.

hagialâc, hagialâcuri, s.n. Pelerinaj făcut de un creștin sau de un mahomedan la unul dintre locurile socotite sfinte de religia respectivă.

har, haruri, s.n. **1.** Grație divină, dar al lui Dumnezeu, lucrare sau energie a lui Dumnezeu, putere a Duhului Sfânt, reprezentând expresia dragostei lui Dumnezeu față de oameni; harismă, ajutor spiritual acordat omului. Formulă de salut, alături de „milă” și „pace”, la începutul și sfârșitul epistolelor. Puterea sacramentală a preoților de a oficia actele de cult; harismă. **2.** Calitate sau însușire care face pe cineva sau ceva vrednic de admirație; talent, vocație, dar.

harți s.m. pl. Perioadă a postului când credincioșilor li se permite să mănânce carne miercurea și vinerea.

heruvic s.n. Imn religios în cadrul liturghiei credincioșilor, care îi îndeamnă pe creștinii prezenți în bis. să lepede grijile lumești și să se asemene în mod mistic heruvimilor.

heruvimi s.m. Numele uneia dintre cele nouă cete ale îngerilor care, împreună cu *scaunele* și cu *serafimii*, alcătuiesc prima treaptă în ierarhia lor, făcută de Dionisie Areopagitul. Sunt înfățișați în iconografie sub forma unui cap înaripat sau a unor roți pline cu ochi, purtând tronul sau căruța lui Dumnezeu (Iezechiel, 4, 7), fiecare heruvim având patru fețe: de om, bou, leu și vultur. Uneori apar și cu corp omenesc.

hetimasie, hetimasii, s.f. Denumire curentă în iconografia bizantină pentru „Tronul pregătirii” din cadrul compoziției „Judecata de apoi”. Hetimasia este un tron pe care se află evanghelia, Sfântul Duh și o cruce și reprezintă un simbol al celei de-a doua veniri a lui Iisus, deci al Judecății de apoi, dar și al Sfintei Treimi. Se numește și *tronul hetimasiei*.

hirotonie, hirotonii, s.f. Una dintre cele șapte sfinte taine creștine, oficiată de arhiepiscop (sau arhiepiscopului), care, prin invocarea Duhului Sfânt și punerea mâinilor pe capul candidaților, îi investeste cu harul preoției (diaconie, preoție și arhierie) și le dă puterea de a săvârși sfintele taine, de a învăța și a conduce pe calea mântuirii pe credincioșii din eparhiile sau parohiile încredințate lor spre păstorie; hirotonisire.

hram, hramuri, s.n. **1.** Biserică, în raport cu sfântul căreia îi este consacrată. **2.** Patronul unei bis. creștine sau al unei bresle. **3.** Serbarea patronului unei bis. creștine, cu oficierea serviciului divin; serbare populară de ziua patronului bis. respective.

hulă, hule, s.f. **1.** Vorbă prin care se hulește; critică injurioasă, defăimare, bârfeală; calomnie. **2.** Cuvânt injurios rostit la adresa lui Dumnezeu și a celor sfinte, prin care se jignește măreția și puterea Lui; blasfemie. **3.** Persoană vrednică de hulă; păcatos, de nimic.

I.

Iahve („Eu sunt cel ce sunt”), numele sacrosanct al lui Dumnezeu în Biblie, a cărui pronunțare este interzisă în religia mozaică. [Scris și Yahve] v. *Iehova, Adonai, Elohim*.

iconom, iconomi, s.m. **1.** Intendent sau administrator de bunuri particulare sau publice, despre care dă socoteală stăpânilor lor; econom. **2.** Titlu onorific care se dă preoților pentru activitate pastorală deosebită. *Iconom stavrofor* = iconom care poartă pe piept o cruce ca recunoaștere a activității sale deosebite pe tărâm pastoral. *Iconom al tainelor lui Dumnezeu* = nume dat în sens metaforic apostolilor, episcopilor și preoților ca păstrători și săvârșitori ai sfintelor taine, nu numai ca propovăduitori.

iconomie, iconomii, s.f. Planul lui Dumnezeu cu privire la destinul creației și al omului, în special pregătirea mântuirii în Vechiul Testament și realizarea acesteia în Noul Testament. Planul lui Dumnezeu de mântuire a omului, realizat de Iisus

Hristos și transmis apostolilor și Bisericii. Una dintre modalitățile principale pe care Bis. le folosește în aplicarea normelor canonice.

Iehova, transcriere de largă circulație, dar greșită, a numelui Iahve, dat lui Dumnezeu în Vechiul Testament.

ierarh, *ierarhi*, s.m. Persoană confirmată prin hirotonie care are autoritatea de a conduce o eparhie (episcop, arhiepiscop, mitropolit sau patriarh); arhiereu, arhipăstor.

ierodiacon, *ierodiaconi*, s.m. Călugăr hirotonit în treapta de diacon.

ieromonah, *ieromonahi*, s.m. Călugăr hirotonit în treapta de preot.

ierurgie, *ierurgii*, s.f. Slujbă bisericească de binecuvântare și de sfințire a oamenilor și a lucrurilor, care se săvârșește în diferite împrejurări (sfințirea apei, binecuvântarea caselor, înmormântare, parastas, etc).

Iisus, nume propriu de persoană la evrei, reprezentând forma greacă („Cel ce vindecă”) a ebraicului Ioshua („Domnul este mântuirea”, „Domnul mântuiește” sau „Mântuitorul”). În Biblie sunt amintite cinci persoane cu acest nume, primul fiind Isus, sau Iosua Navi, urmașul lui Moise la conducerea lui Israel în Canaan după ieșirea din Egipt, iar ultimul – Iisus Hristos.

Iisus Hristos, numele Mântuitorului, al întemeietorului credinței creștine și al Bisericii, Fiul lui Dumnezeu și Mesia cel prezis de prooroci. Viața și opera Sa ne sunt cunoscute din cele patru evanghelii. S-a născut în Bethleem în anul 753 de la întemeierea Romei. Pentru a scăpa de furia regelui Irod, părinții Săi (dreptul Iosif și Preasfânta Fecioară Maria) au fugit cu El în Egipt, de unde, după trei ani, s-au înapoiat și s-au așezat în Nazaret, unde Și-a petrecut copilăria și tinerețea până la vârsta de 30 de ani, când Și-a început activitatea. După ce a primit botezul de la Ioan, a ales 12 apostoli și, timp de trei ani, a predicat învățătura Sa și a făcut multe minuni, mai întâi în Galileea, apoi în Ierusalim și în toată Palestina, fiind urmărit și prigonit tot timpul de farisei. În ultima săptămână a vieții Sale pământești, după ce a celebrat împreună cu cei 12 apostoli Cina cea de taină și a instituit sfânta euharistie, a fost prins și dus înaintea arhiereului Caiafa și a Sinedriului, care L-au condamnat la moarte și L-au răstignit între doi tâlhari în urma trădării lui Iuda și a judecății lui Pilat. A treia zi a înviat din mormânt, iar după 40 de zile S-a înălțat la cer. În întreita Sa demnitate, de învățător, împărat și arhiereu, Iisus Hristos a împlinit și a desăvârșit legea Vechiului Testament și a întemeiat împărăția lui Dumnezeu (Biserica), pe care o conduce în chip tainic, punând la temelie ei viața Lui și jertfa de pe cruce. În Noul Testament mai este numit: Fiul lui David, Fiul Mariei, Fiul Omului, Prooroc, Preot, Împărat, Păstor, Mijlocitor, Mielul lui Dumnezeu, Mesia, Emanuel, Cuvântul, Judecătorul, Calea, Adevărul, Viața, Lumina Lumii, Mire, Domn, Mântuitor, Începutul și sfârșitul sau Alfa și omega. Bis. I-a închinat opt praznice: (cu dată fixă) Nașterea Domnului (25 decembrie), Tăierea împrejur (1 ianuarie), Botezul Domnului (6 ianuarie), Întâmpinarea Domnului (2 februarie) și Schimbarea la Față (6 august); (cu dată schimbătoare) Intrarea în Ierusalim (Duminica Floriilor), Învierea Domnului și Înălțarea Domnului.

Ilie (sec. 9 î. Hr.), profet evreu, adversar al cultului lui Baal, introdus de regele Ahab. A făcut multe minuni și s-a ridicat la cer într-un car de foc, lăsând mantia sa ucenicului său Elisei. Este sărbătorit la 20 iulie.

Inchiziție, instituție a Bis. catolice, creată în 1183 de Conciliul de la Verona pentru pedepsirea ereticilor și a celor ostili catolicismului. Reorganizată în 1542 de către papa Paul III și condusă de iezuiți, ea a lăsat triste amintiri, trimitând pe eșafod sau pe rug pentru a fi arși, mai întâi din fanatism, apoi și din interese monarhice, mii de persoane, printre care mulți oameni de știință. A fost lichidată treptat în sec. 18-19.

Ioan, sfânt, unul dintre cei patru evangheliști, originar din Galileea, de meserie pescar, fost ucenic al lui Ioan Botezătorul. Face parte dintre cei 12 apostoli aleși de Iisus și este cel mai tânăr și mai iubit de El. Prezent la răstignire, Iisus îi dă în grijă pe sfânta Sa maică, îl însoțește pe Petru în activitatea sa misionară în Iudeea, Galileea și Samaria, ia parte la sinodul de la Ierusalim și este socotit unul dintre stâlpii Bisericii. Din Efes este exilat în insula Patmos de către împăratul Neron, unde are revelația pe care a consemnat-o în *Apocalipsă*. Revenit la Efes, a scris la scurt timp după evanghelie și cele trei epistole ale sale. Este sărbătorit la 8 mai. *Evanghelia după Ioan*.

ispită, *ispite*, s.f. **1.** Ceea ce constituie o mare forță de atracție; îndemn (spre rău); ademenire, seducție, tentație; încercare pe care o suferă cineva când este împins la păcat; ispitire. **2.** Încercare, probă la care este supus cineva spre a i se constata credința, răbdarea, dragostea etc.

Î.

împărtășanie, *împărtășanii*, s.f. Cuminecătură, euharistie, grijanie.

începătorie, *începătorii*, s.f. Stăpânire, putere. S.f. pl. Numele uneia dintre cele nouă cete îngerești, care, împreună cu *arhanghelii* și cu *îngerii*, alcătuiesc treapta a treia a ierarhiei lor, făcută de Dionisie Areopagitul. Sunt înfățișați în iconografie cu îmbrăcăminte de ostași, cu zale de metal, cu coifuri pe cap, închiși cu brăuri de aur și ținând în mână o sabie ori o sulită.

închinovia, *închinoviez*, vb. A intra în monahism (într-o chinovie).

înduhovnicit, *înduhovniciți*, s.m. Credinciosul creștin care trăiește o viață curată, potrivit îndrumărilor date de duhovnic.

înțelepciune, înțelepciuni, s.f. Capacitatea interioară de înțelegere și judecare a realității; echilibru și chibzuință în comportament. Una dintre cele patru virtuți morale, prin care creștinul se poartă în viață în așa fel, încât să nu supere, prin vorbele sau faptele sale, pe Dumnezeu sau pe semenii săi.

J.

jertfă, jertfe, s.f. **1.** Prinos (de obicei un animal înjunghiat sau bucate ori roade) pe care popoarele păgâne îl aduceau zeilor; sacrificiu, holocaust, ardere-de-tot. *Jertfă euharistică* = centrul cultului liturgic, care actualizează în timpul Liturghiei jertfa unică de pe cruce a lui Hristos, când darurile se sfințesc și se prefac în trupul și sângele Lui; jertfa cea fără de sânge. *Jertfă spirituală* = jertfă făcută în numele lui Iisus, precum iubirea, mila, dreptatea, îndurarea, iertarea ș.a., care sunt jertfe duhovnicești bine plăcute lui Dumnezeu. **2.** Darul pe care credinciosul îl aduce la bis. pentru iertarea păcatelor, împlinirea dorințelor sau în semn de mulțumire etc.

jertfelnic, jertfelnice, s.n. Masă din altarul unei bis. creștine, pe care se aduce jertfa nesângeroasă a Noului Testament sub chipul pâinii și vinului la Liturghie; pristol, sfânta masă. *Jertfelnic mic* = proscomidiar.

judecată, judecăți, s.f. **1.** Facultatea de a gândi logic. **2.** Păreră, idee. **3.** Acțiunea de a judeca; dezbateră, proces. (Rel.) Actul de împărțire a dreptății divine după faptă și răsplată sau gând. Potrivit doctrinei Bis. ortodoxe, sunt două judecăți după moarte: *judecata particulară*, după despărțirea sufletului de trup, și *judecata generală* (sau *de apoi*), când va avea loc confruntarea istoriei și a omului cu dreptatea lui Dumnezeu la sfârșitul veacurilor, când vor fi chemați toți oamenii pentru a li se hotărî fericirea sau osânda veșnică, primind răsplata atât sufletele, cât și trupurile. De la această judecată sunt exceptați doar îngerii și Maica Domnului. *Judecata de apoi* constituie o temă iconografică răspândită în pictura religioasă, bazată pe credința în a doua venire a lui Iisus, alcătuită din „tribunalul ceresc” (Pantocratorul, Maria și Ioan Botezătorul ca intercesori, apostolii și îngerii ca asistenți), tronul „hetimasiei”, cetele dreptilor, conduse de Pavel, cetele păcătoșilor, conduse de Moise, raiul, râul de foc, monstrul Leviathan, învierea morților.

L.

letopiseț, letopisețe, s.n. Scriere veche cu caracter istoric a vechilor cronicari români și slavi, în care evenimentele sunt prezentate în ordine cronologică; cronică, cronograf.

libație, libații, s.f. (în Antichitate) Act ritual constând din gustarea și apoi vărsarea unei cupe de lichid (vin, lapte etc) ca jertfă adusă divinității; (azi) obiceiul de a vărsa puțin vin pe colivă sau pe pământ în amintirea morților.

linguriță, lingurițe, s.f. Obiect de cult ca o lingură mică, făcut din metal prețios, având mânerul de forma crucii, folosit la împărtășirea credincioșilor.

litanie, litanii, s.f. **1.** Rugăciune lungă și repetată, în care se imploră ajutorul lui Dumnezeu în diferite împrejurări. **2.** Procesiune religioasă ocazională, ca de exemplu la sfeștaniile pentru ploaie, la vreme de secetă sau la alte calamități. **3.** (fig.) Expunere lungă și monotona.

litie, litii, s.f. **1.** Slujbă religioasă ortodoxă care se săvârșește numai în cadrul vecerniei din ajunul sărbătorilor mari (praznice, sfinți cu „priveghere” sau hramuri) și, mai rar, în ajunul duminicilor, când se sfințesc ofrandele aduse de credincioși: pâinile (artose), grâul, vinul și untdelemnul. **2.** Pâine care se sfințește de preot cu prilejul litiei (**1**) și care se împarte credincioșilor.

litier, litiere, s.n. Tavă de metal pe care preotul o folosește la serviciul litiei (**2**).

liturghie, liturghii, s.f. Cea mai importantă slujbă bisericească creștină, în cadrul căreia are loc prefacerea cinstitelor daruri în Trupul și Sângele Mântuitorului Hristos, adică săvârșirea euharistiei și împărtășirea credincioșilor. În bis. ortodoxe se oficiază în mod obișnuit trei liturghii: Liturghia Sf. Ioan Gură de Aur, Liturghia Sf. Vasile cel Mare și Liturghia darurilor mai înainte sfințite (numită și a Sf. Grigorie Dialogul). La catolici se numește *misă*.

liturghier, liturghiere, s.n. Carte bisericească, care cuprinde rânduiala slujbelor la vecernie, utrenie și la cele trei liturghii ortodoxe, precum și rânduiala împărtășirii și a formulelor otpusturilor de peste an, rugăciuni pentru diferite trebuințe din viața omului și sinaxarul (calendarul).

logodit, logodiți, adj. Care s-a legat cu cineva prin logodnă; unit, prin binecuvântarea preotului, pentru o căsătorie ulterioară.

logodnă, logodne, s.f. Ierurgie prin care Bis. binecuvântează legătura unui tânăr și a unei tinere care se angajează, prin schimbarea inelelor, să întemeieze un cămin, să se căsătorească; legământ solemn premergător tainei nunții.

logos, logosuri, s.n. **1.** Termen folosit în filosofia antică pentru a denumi ordinea cosmică, rațiunea cosmică sau destinul, o ipostază a divinității. **2.** (în teologia creștină) Rațiunea sau sensul divin care subzistă în creaturi ca suport al existenței lor.

Cuvântul lui Dumnezeu (Dumnezeu-Fiul), a doua persoană a Sfintei Treimi, care a venit în lume întrupându-se, așa cum au anunțat prorocii Vechiului Testament, Dumnezeu-Fiul întrupat fiind Iisus Hristos. **3.** Cuvântare, discurs.

Luca, unul dintre cei patru evangheliști, născut în Antiohia Siriei, autorul evangheliei care-i poartă numele și al *Faptelor Apostolilor*. De profesie medic, el s-a atașat de la început de Hristos și a făcut parte din cei 70 de ucenici aleși de El. Luca și Cleopa au fost cei dintâi care L-au văzut pe Iisus înviat. L-a însoțit pe Pavel în a doua și a treia sa călătorie misionară, fiind alături de el și în cele două captivități ale acestuia de la Roma. A fost și un iscusit pictor, el pictând prima icoană a Maicii Domnului. Moaștele sale au fost duse la Constantinopol, în bis. Sfinților Apostoli. Este sărbătorit la 18 octombrie. *Evanghelia după Luca*.

M.

mag, magi, s.m. **1.** Preot la unele popoare orientale din antichitate; învățat, filosof, astrolog. **2.** Fiecare dintre cei trei regi (crai) (Melchior, Gașpar și Baltazar) care au venit din Orient, călăuziți de o stea, să se închine lui Iisus la nașterea Sa, aducându-I ca daruri, aur, smirnă și tămâie.

Mahomed (570-632), întemeietorul tradițional al religiei mahomedane (islam), venerat de credincioșii musulmani drept profetul unic și împuternicit al divinității unice, care este Allah. Începând să predice ideile unei reforme politico-religioase a arabilor, capătă numeroși adepți, dar și adversari, care îl gonesc din Mecca. Se refugiază la Iathreb (Medina) în anul 622, eveniment care capătă numele de Hegira și care marchează începutul erei islamice. În anul 630, după mai multe lupte cu foștii săi adversari, revine victorios la Mecca, face un pelerinaj la Kaaba, unde distruge idolii și unde orânduiește ritualul cultului în forma care fusese așezat de Avraam, părintele arabilor prin Ismail, cucerește întreaga Arabie și își alege ca reședință Medina. După moartea sa a început procesul de glorie a profetului, mormântul său devenind un al doilea loc sfânt după Mecca.

mamona subst. **1.** Denumire biblică a diavolului, care personifică bogăția și lăcomia de bani; diavol. **2.** Avuție în bani, strânsă în mod necinstit.

Marcu, unul dintre cei patru evangheliști, supranumit *Ioan*, fiul Mariei și nepotul lui Barnaba. A făcut parte din cei 70 de ucenici aleși după cei 12 apostoli și și-a început activitatea misionară cu Pavel și Barnaba în prima lor călătorie misionară. Din Antiohia Pamfiliei se întoarce la Ierusalim, unde devine colaboratorul apostolului Petru, cu care pleacă în misiune prin Asia, Capadocia, Bitinia, Pont, etc. până la Babilon, apoi la Roma. Datorită persecuțiilor lui Nero pleacă în Egipt și este martirizat la Alexandria. Venețienii l-au ales ca patron și i-au închinat frumoasa bis. Sfântul Marcu în anul 830. Este sărbătorit la 25 aprilie. *Evanghelia după Marcu*.

Maria (Sfânta Fecioară, Maica Domnului), unicul copil al bătrânilor Ioachim și Ana. La vârsta de 3 ani a fost adusă și lăsată la templu până la 12 ani, după care, logodită cu Iosif, a fost vestită de îngerul Gavriil că va zămisi de la Duhul Sfânt și-L va naște pe Iisus, ceea ce s-a împlinit în peștera din Bethleem, după calendarul ebraic, în anul 753. După fuga în Egipt s-a înapoiat la Nazaret, unde a viețuit Iisus până la vârsta de 30 de ani, când și-a început opera de mântuire. A fost prezentă în multe împrejurări din viața Lui, dintre care cea mai dureroasă este lângă crucea răstignirii, când Iisus i-a încredințat-o lui Ioan evangelistul spre a-i purta de grijă. S-a aflat împreună cu apostolii la Cincizecime, după care, potrivit Tradiției, a mai trăit 11 ani. Biserica o venerază închinându-i patru sărbători: Nașterea la 8 septembrie, Intrarea în bis. la 21 noiembrie, Buna-Vestire la 25 martie și Adormirea la 15 august.

martir, martiri, s.m. **1.** Persoană care a avut de îndurat suferințe sau moartea pentru ideile și convingerile sale. **2.** Mucenic al Bisericii.

masă, mese, s.f. **1.** Piesă de mobilier formată dintr-o placă de diferite forme și sprijinită pe unul sau mai multe picioare. **2.** *Sfânta Masă* = masa din centrul altarului, pe care la Sfânta Liturghie se aduce sacrificiul nesângeros al testamentului nou și pe care Iisus Hristos este prezent în euharistie sub chipul pâinii și al vinului, prefăcute în trupul și sângele Său. Sfânta Masă simbolizează ieslea, mormântul Domnului și Cina cea de taină; pristol, jertfelnic.

maslu, masluri, s.n. Taina care, prin rugăciunile preoților (în număr de 7, 5 sau 3) și prin ungerea cu untdelemnul sfințit de ei, împărtășește harul cel dumnezeiesc, tămăduirea de bolile trupului și iertarea păcatelor (Iacov 5, 14-15). Se face de obicei la patul bolnavului. *Maslu de obște* = taina maslului săvârșită de preoți (în număr de 7, 5 sau 3) în biserică, unde se află mai mulți credincioși sau bolnavi care sunt unși cu untdelemnul sfințit. Cu acest untdelemn se pot unge și trupurile celor decedați.

Matei, unul dintre cei patru evangheliști, originar din Galileea, numit și *Levi*. De profesie vameș, a fost chemat de Iisus printre cei 12 apostoli ai Săi. Potrivit Tradiției, el a propovăduit creștinismul în Etiopia și Persia, iar pentru compatrioții săi evrei a scris evanghelia sa în limba aramaică (43-44), tradusă apoi, de el sau de altcineva, în limba greacă. Se crede că a murit ca martir. Biserica îl sărbătorește la 16 noiembrie. *Evanghelia după Matei*.

mănăstire, mănăstiri, s.f. Așezământ religios unde trăiesc, după anumite reguli morale și disciplinare, călugări sau călugărițe; ansamblu de clădiri în care se desfășoară viața și activitatea monahală (biserici, paraclise, chilii, camere de

oaspeți, magazii, ateliere de producție cu diferite profiluri, anexe gospodărești, terenuri de culturi agricole, etc); biserică a unui astfel de așezământ religios.

mătănie, *mătănii*, s.f. **1.** Înclinare a corpului până la pământ sau îngenunchere, în semn de pocăință sau de venerație. **2.** Șirag de mărgel pe care îl poartă călugării (și credincioșii) și cu care se socotesc rugăciuni rostite. **3.** Mănăstire în care a fost călugărită o persoană și de care depinde din punct de vedere canonic.

mânecuță, *mânecuțe*, s.f. Obiect de îmbrăcăminte preoțesc, în formă de manșetă, care se poartă peste mâneci.

mântuire, *mântuiri*, s.f. Actul prin care Dumnezeu, prin întruparea, răstignirea și învierea Fiului Său, Iisus Hristos, restabilește omul în starea de comuniune personală cu El, dându-i acestuia premisele unei vieți noi, veșnice; răscumpărare.

metanoia s.f. **1.** Schimbare de sentimente; remușcare, regret, căință. **2.** Schimbare a spiritului, înnoirea minții; orientarea fundamentală a vieții, prin care se ajunge până la îndumnezeire.

miel, *miei*, s.m. Puiul mascul al oii în primele luni de la naștere. *Mielul lui Dumnezeu* = Iisus Hristos; agneț.

Mihail, arhangel, una dintre căpeteniile îngerilor, socotit ocrotitor al poporului ales.

milă, *mile*, s.f. **1.** Sentiment de compasiune și de înțelegere față de suferința cuiva; milostenie, milosârdie; compătimire, îndurare. Bunătate, indulgență, înțelegere, bunăvoință. **2.** Lucrare a lui Dumnezeu asupra oamenilor, care apare ca un dar al Său revărsat din iubirea Sa în inimile lor. Se revărsă în inimile oamenilor prin Duhul Sfânt (Rom., 5.5); îndurare, grație divină. **3.** Danie sau privilegiu acordat unei persoane sau instituții bisericești, mai ales unei mănăstiri.

minune, *minuni*, s.f. Fenomen ieșit din comun, extraordinar, atribuit lui Dumnezeu; lucrare divină; fenomen sau lucru neobișnuit, extraordinar; minunăție. Persoană cu calități fizice sau morale excepționale.

mir, *miruri*, **1.** Produs aromat, foarte apreciat în vechime, cu care persoanele avute se ungeau atât în viață, cât și la moarte. **2.** *Sfântul și marele mir* = untdelemn aromat folosit la săvârșirea unor ritualuri în Bis. creștină, sfințit de arhieriei unei bis. autonome în Joia Mare.

miridă, *miride*, s.f. Fiecare dintre bucățelele mici pe care preotul, când proscumidește, le scoate cu copia din prescură (în formă de triunghi) și pe care le așează pe disc în jurul agnețului pentru pomenirea Maicii Domnului, a sfinților, a episcopului local, a cărmuitorului și a ctitorilor, firimiturile mici fiind pentru pomenirea viilor și a morților.

mitră, *mitre*, s.f. Acoperământ al capului de formă sferică sau conică, bogat ornamentat, purtat de arhieriu în timpul slujbelor religioase, care simbolizează cununa de spini purtată la răstignire de Iisus Hristos.

Moise (sec. 13 î. Hr.), conducător al poporului evreu, prooroc și legiuitor, cea mai impunătoare persoană a Vechiului Testament. A primit de la Dumnezeu, pe muntele Sinai, *Decalogul*, a eliberat poporul evreu din robia egipteană și l-a călăuzit spre Canaan. Este autorul *Pentateuhului*.

mucenic, *mucenici*, subst. **1.** Martir din primele zile ale creștinismului; persoană care Îl mărturisește pe Hristos și dreapta credință, primind moartea martirică; persoană care se sacrifică pentru ideile și convingerile sale. **2.** (pl.) Sărbătoare creștină pentru pomenirea celor 40 de martiri, care se prăznuiește la 9 martie.

N.

naos, *naosuri*, s.n. Partea principală a unei biserici, situată între altar și pronaos.

naș, *nași*, s.m. Persoană care ține în brațe pruncul când este botezat și face mărturisirea de credință în numele acestuia, devenind părintele lui spiritual cu aceleași obligații și în același grad de rudenie ca părinții trupești. Un rol asemănător au și nașii care îi asistă pe miri la logodnă și la cununie, care, împreună cu preotul, pun în degete inelele și cununile pe capul mirelui și al miresei.

nădejde, *nădejdi*, s.f. **1.** Credință, încredere sau convingere că ceea ce faci sau dorești este realizabil; speranță, nădăjduire; una dintre cele trei nădejdi teologice. **2.** Încredere în sprijinul, în ajutorul cuiva sau a ceva, certitudine că cineva sau ceva va fi favorabil.

neascultare, *neascultări*, s.f. Act de nesupunere, lipsă de ascultare, indisciplină; încălcare a unui ordin, a unei porunci. (în sens biblic) Atitudine de împotrivire față de Dumnezeu, de adevărul Evangheliei, de Hristos, de Biserică sau de slujitorii ei.

neprihănire s.f. Calitatea a ceea ce este fără păcat, fără prihană, fără vină; curățenie, puritate; *spec.* castitate.

Nicolae (sfârșitul sec. 2 – 342), sfânt ierarh, născut în Patara din Asia Mică din părinți creștini și bogați. După moartea părinților și-a împărțit săracilor averea, a intrat în călugărie și a ajuns mitropolit în Mira Lichiei. Persecutat în timpul lui Dioclețian, a luat parte la Sinodul I ecumenic de la Niceea (325). Este patronul copiilor, care așteaptă daruri de ziua lui. Moaștele sale au fost mutate de la Mira la Bari, în Italia, în 1087, din care un deget de la mâna dreaptă a fost adus în sec. 19 la București și se află în bis. Sf. Gheorghe-Nou. Biserica și toată creștinătatea îl sărbătorește la 6 decembrie.

nimb, *nimburi*, s.n. Cerc (luminos) cu care sunt înconjurată capetele sfinților în pictura bisericească sau capetele unor personaje importante în artele plastice; aureolă.

niptiră Ritual creștin care constă în spălarea picioarelor credincioșilor, în Joia Mare, de către un cap al bisericii.

Noe, patriarh biblic, fiul lui Lameh și nepotul lui Matusalem. La înștiințarea lui Dumnezeu, a construit o corabie, în care au intrat el cu familia sa, precum și toate perechile de viețuitoare, și care a plutit în timpul potopului, oprindu-se, după

retragerea apelor, pe muntele Ararat, Noe devenind întemeietorul noilor rase umane prin fiii săi Sem, Ham și Iafet. Noe, corabia și apa potopului erau prototipuri pentru Hristos, Biserică și botez.

nuntă, nunți, s.f. Căsătorie (religioasă); ceremonial și petrecere organizate cu prilejul unei căsătorii; *taina nunții*.

O.

odă, ode, s.f. Denumire a poemului biblic alcătuit din șase până la nouă strofe (trepere), dintre care prima, numită catavasie sau irmos, servește ca model (în ceea ce privește numărul silabelor și locul accentelor) celorlalte strofe ale odei. Două, trei, patru, opt sau nouă ode la un loc alcătuiesc canonul de la vecernie și utrenie; cântare.

odăjdii s.f. pl. Veșminte bisericesti pe care le poartă arhierii, preoții și diaconii la oficierea slujbelor religioase sau în împrejurări deosebite.

odovanie, odovanii, s.f. A opta zi (sau toată săptămâna care urmează) după o sărbătoare mare.

ofrandă, ofrande, s.f. Jertfă adusă divinității; sacrificiu, prinos. Contribuție la o operă de binefacere; ajutor material dat celor săraci. Dar, cadou oferit unei persoane în semn de recunoștință; omagiu.

oglașenic, oglașenici, s.m. Catehumen.

omilie, omilii, s.f. Predică; cuvântare bisericască.

omofor, omofoare, s.n. Veșmânt bisericesc ortodox în forma unei eșarfe, purtat de arhieru pe umeri, în jurul gâtului, în timpul serviciului religios, simbol al demnității și rangului arhieresc.

orar, orare, s.n. **1.** Veșmânt bisericesc în formă de fâșie lungă, de lână, mătase sau bumbac, pe care îl poartă pe umăr diaconul în timpul slujbei religioase și care simbolizează aripile îngerilor. **2.** Pânza care se pune pe fața mortului.

ortodoxie s.f. Religie creștină care a păstrat neschimbate dogmele, tradiția apostolică prin intermediul teologiei patristice, cultul și organizarea bisericască fixate prin cele șapte sinoade ecumenice; Bis. ortodoxă, religia ortodoxă. *Duminica ortodoxiei* = prima duminică din postul Paștilor.

osana s.f. Cuvânt folosit ca exclamație de bucurie și de preamărire (= „bine este cuvântat Cel ce vine întru numele Domnului”). Cuvânt de laudă, de preamărire; ovație, aclamație, elogiu.

ostiar, ostiari, s.m. Grad bisericesc inferior la vechii creștini și păstrat la catolici, cu originea în timpul persecuțiilor, care arăta credincioșilor locul în timpul adunărilor liturgice și închidea sau deschidea ușile bisericilor; ușier.

oșelnic, oșelnici, s.m. Pustnic, sihastru.

otpust, otpusturi, s.n. (în Bis. ortodoxă) Formulă sacramentală de binecuvântare, rostită de preot la sfârșitul slujbei religioase.

otrițanie, otritanii, s.f. Lepădare de satana (la botez).

otroc, otroci, s.m. Mucenic, martir.

P.

pace, păci, s.f. **1.** Stare în care nu există conflicte armate sau războaie între state sau popoare. **2.** Liniște sufletească; repaus, tihnă, odihnă. *Împăratul păcii* = Iisus Hristos. *Pace vouă* (sau *tuturor*) = formulă bisericască de binecuvântare sau de salut înaintea anumitor rugăciuni. *Dormi în pace* (sau *odihnească în pace*) = formulă privitoare la morți.

panegiric, panegirice, s.n. Cuvântare publică pentru elogierea unei personalități de seamă contemporane oratorului, pentru preamărirea faptelor eroice ale precursorilor etc; laudă, apologie. Cuvântare bisericască ocazională în care se face proslăvirea unui adevăr fundamental de credință, a unui sfânt, a unei virtuți, etc.; predică.

Pantelimon (sec 4 d. Hr.), sfânt, mare mucenic, decapitat în timpul persecuției creștinilor pornită de Dioclețian. Moaștele sale au fost duse la Iustinian la Constantinopol, într-o bis. cu hramul său, iar o altă parte a lor se află la Paris și la Lyon. În România este patronul croitorilor și se sărbătorește la 27 iulie.

pantocrator s.n. Pictură pe cupola de deasupra naosului din bisericile ortodoxe, înfățișându-L pe Iisus Hriston ca împărat al lumii.

papă, papi, s.m. **1.** Titlu onorific purtat de episcopii din Orient în primele secole, iar după anul 325 de episcopii din Alexandria și Roma. **2.** Șeful Bis. romano-catolice și al statului Vatican, cu sediul la Roma, în cetatea Vaticanului; pontif. *Legea papei* = religia romano-catolică.

parabolă, parabole, s.f. Mod alegoric de exprimare a unor adevăruri morale sau dogmatice prin asemănări, comparații sau pilde. În Noul Testament sunt 28 de parabole rostite de Iisus Hristos. Povestire alegorică cu un anumit tâlc; fabulă, alegorie; metaforă.

paraclis, paraclise și paraclisuri, s.n. **1.** Capelă sau bisericuță construită de obicei pe lângă o bis. mai mare (catedrală) sau în interiorul unei clădiri, în care se săvârșește cultul particular sau pentru public. **2.** Slujba religioasă în cinstea Sfintei Fecioare Maria sau a unui sfânt; rugăciune închinată Sfintei Fecioare Maria (citită sau cântată la o astfel de slujbă). **3.** Carte bisericască ce cuprinde astfel de rugăciuni.

paraclisier, *paraclisieri*, s.m. Persoană însărcinată cu paza și îngrijirea unei biserici, îndeplinind și unele servicii la oficierea slujbelor religioase; țârcovnic, crâsnic, dascăl.

paradis s.n. Loc suprem de fericire umană, conceput ca o grădină în cer, în care au trăit Adam și Eva până la săvârșirea păcatului originar și în care ajung după moarte sufletele oamenilor fără păcate; rai; grădina Edenului.

paraman, *paramane*, s.n. Bucată de postav având brodată o frază cu conținut religios, pe care o poartă călugării pe spate, sub rasă, timp de câteva zile după călugărie.

Paraschiva (sec. 11), sfântă cuvioasă, născută în Epivat, Tracia, în sudul Dunării. De tânără s-a retras în pustiu Iordanului, unde a trăit cinci ani, apoi a intrat într-o m-re din Constantinopol. După doi ani a revenit la Epivat. Moaștele ei, descoperite în chip miraculos, au fost duse la Patriarhia din Târnovo, apoi la Belgrad, de unde, în 1520, sultanul Soliman al II-lea le-a dus la Constantinopol, fiind răscumpărate de patriarhia de aici. Domnitorul Vasile Lupu a obținut, în schimbul multor punji de galbeni, strămutarea lor la Iași, fiind așezate în 1641 la bis. Sf. Trei Ierarhi. În 1888 au fost strămutate în noua catedrală mitropolitană de la Iași, unde se află și astăzi. Este ocrotitoarea Moldovei. Biserica o sărbătorește la 14 octombrie.

parastas, *parastase/parastasuri*, s.n. **1.** Slujbă religioasă făcută pentru pomenirea morților, la 3, 9, 21 și 40 de zile, la 3, 6 și 9 luni de la înmormântare, apoi în fiecare an până la al șaptelea; praznic făcut după o astfel de slujbă.

pareneză, *pareneze*, s.f. Predică ocazională rostită de clerici în anumite împrejurări bisericești sau din viața socială, în care se expune semnificația evenimentului și se dau lămuriri, sfaturi și îndemnuri la virtute. Are două genuri: panegiric și necrologul.

parohie, *parohii*, s.f. Cea mai mică unitate administrativă bisericească a credincioșilor de religie creștină ortodoxă, așezați pe un anumit teritoriu, sub conducerea unui preot paroh; comunitatea creștină ortodoxă care aparține acestei unități administrative bisericești; enorie.

Paști subst. **1.** Cea mai mare sărbătoare religioasă, celebrată de creștini în amintirea învierii lui Iisus Hristos, a biruinței vieții asupra morții și a eliberării noastre din robia păcatului, zi de bucurie și de odihnă. **2.** (la mozaici) Sărbătoare pe care evreii o celebrează între 15 și 22 ale lunii Nisan (aprox. aprilie), în amintirea ieșirii lor din Egipt sub conducerea lui Moise; Sărbătoarea azimelor (Pesach). **3.** Pâine sfințită care se împarte la biserică în ziua de Paști.

pateric, *paterice* și *patericuri*, s.n. Colecție de texte cuprinzând pilde și învățături ale vechilor călugări vestiți prin sfințenia vieții lor, care au trăit în Orient în sec. 4-5; text dintr-o astfel de colecție.

pateriță, *paterițe*, s.f. Toiag, cârjă episcopală.

patimă, *patimi*, s.f. **1.** Nenorocire, necaz. **2.** Suferință fizică, chin pe care îl îndură sau la care este supus cineva; caznă, tortură, supliciu; suferință, chin moral; (de obicei la pl.) Chinurile îndurate de Iisus în săptămâna premergătoare răstignirii Sale; supliciu răstignirii. **3.** deprindere rea; viciu.

patrafir, *patrafire*, s.n. vezi epitrahil.

patriarh, *patriarhi*, s.m. **1.** Cel mai înalt grad în ierarhia onora dintre bisericile ortodoxe autocefale; persoană care deține acest rang. *Patriarh ecumenic* = titlu patriarhului de la Constantinopol. *Patriarhul Bis. Ortodoxe Române* = întâiul stătător între ierarhii Bis. Ortodoxe Române. Poartă ca semn distinctiv două engolpioane și o cruce, culion și camilafcă albă cu cruce. **2.** (în Vechiul Testament) Titlu dat lui Avraam, Isac și Iacov, precum și celor 12 fii ai lui Iacov, ca părinți ai semințiilor descendente din aceștia, conducători spirituali și politici predecesori ai lui Moise; nume dat unor personaje venerabile din Biblie.

păcat, *păcate*, s.n. Încălcarea cu deplină știință și cu voie liberă, prin gând, cuvânt sau faptă, a legilor morale sau neîmplinirea unei legi morale; abatere de la o normă (religioasă); fărâdelege; faptă vinovată, vină, greșeală, vinovăție, pacoste. *Păcatul strămoșesc* (sau *originar*, *adamic*) = actul de ruptură a comuniunii de la început dintre Dumnezeu și om și consecința acestui act, prin încălcarea de către Adam a interdicției divine de a nu gusta din pomul cunoașterii binelui și răului, ceea ce a atras alungarea lui și a Evei din rai, păcat moștenit de toți oamenii. *Păcat capital* = păcat considerat de Biserică fundamental, din care izvorăsc toate celelalte păcate: mândria, iubirea de argint, desfrânarea, pizma sau invidia, lăcomia, mânia și lenea. *Păcat de moarte* = păcat care îl lezează direct pe Dumnezeu sau, indirect, dreapta credință: necredința sau tăgăduirea divinității, hula, lipsa de evlavie sau necunoașterea lui Hristos ca Fiul al lui Dumnezeu și ca mântuitor al lumii, așa cum o fac toți ereticii, prooroci și învățători mincinoși ai celor peste 6000 de secte.

pericopă, *pericope*, s.f. Pasaj sau fragment din Sfânta Scriptură care cuprinde de obicei o parabolă.

pietate s.f. **1.** Sentiment religios de respect și atașament deosebit față de Biserică și de practicile ei; evlavie, cucernicie, religiozitate, piozitate, devoțiune. **2.** Respect profund față de cineva sau ceva; pioșenie. Milă, îndurare, înțelegere, bunăvoință.

pildă, *pilde*, s.f. **1.** Povestire alegorică cu cuprins religios sau moral; producție literară cu caracter moralizator, apropiată de fabulă; parabolă; maximă, sentință, proverb. *Pildele* (sau *Proverbele*) *lui Solomon* = carte canonică a Vechiului Testament, care cuprinde o colecție de poeme didactice despre adevărata înțelepciune în viață prin învățături și îndemnuri, arătând că Dumnezeu este începutul și sfârșitul tuturor învățăturilor. **2.** Ceea ce poate servi cuiva drept model de urmat, de comparație sau de imitare; exemplu. **3.** Pedepsă sau măsură care poate servi și altora drept avertisment.

pistornic, *pistornice*, s.n. Pecete de lemn sau de piatră pe care sunt gravate crucea și inițialele IS, HR, NI, KA (Iisus Hristos Învingător) și care servește la imprimarea lor pe prescuri; pecetar.

pocăință, *pocăințe*, s.f. Faptul de a se *pocăi*; muștrare de conștiință, căință, părere de rău pentru păcatele săvârșite. Una dintre cele șapte Tine ale Bisericii, alături de cununie, maslu, hirotonie, euharistie, mirungere și botez, care constă în mărturisirea păcatelor la preotul duhovnic; al doilea botez; mărturisire, spovedanie.

pogorământ, *pogorământ*, s.n. Coborâre. Excepție sau concesie făcută în unele cazuri de abatere de la normele legale. Este practicat de ierarhii Bis. ortodoxe în cazuri excepționale, prin dereogare de la prevederile canoanelor.

pogorâre, *pogorâri*, s.f. Coborâre. *Pogorârea Sfântului Duh* = una dintre cele 12 mari sărbători domnești ale Bis. creștine, în amintirea zilei când Duhul Sfânt s-a pogorât asupra apostolilor în chip de limbi de foc, așa cum le promisese Iisus acestora înainte de înălțarea Sa la cer. Se mai numește *Cincizecime*, pentru că are loc la 50 de zile după Înviere, precum și *Ziua Duhului Sfânt*, pentru că în această zi adorăm a treia persoană a dumnezeirii. Se prăznuiește din cele mai vechi timpuri la 50 de zile după Paști; Rusalii.

pomelnic, *pomelnice*, s.n. Listă cu numele persoanelor, în viață sau decedate, pe care le pomenește preotul în timpul slujbelor religioase sau în unele rugăciuni.

porfiră, *porfire*, s.f. Purpură. Mantie roșie purtată de împărații romani. Cu aceasta a fost îmbrăcat și Iisus Hristos, în semn de batjocură, când a fost judecat de Pilat.

post, *posturi*, s.n. **1.** Interdicție de a mânca unele alimente (mai ales de origine animală), prescrisă credincioșilor de către Biserică în anumite zile sau perioade ale anului. Formă rituală de asceză fiziologică și mai ales alimentară, asociată adesea cu exerciții de purificare spirituală, prescrisă de Biserică credincioșilor pentru a intra în comuniune cu Dumnezeu. **2.** Perioadă de timp care precedă anumite sărbători religioase și în care Biserica prescrie postul. *Postul mare* = postul Paștilor.

potir, *potire*, s.n. Cupă din metal prețios. Vas liturgic alcătuit dintr-o cupă suspendată pe un picior cu talpă, din metal prețios, folosit în Cultul Ortodox și Catolic, în care se pune vinul amestecat cu apă ce se va preface în sângele Domnului la liturghie. Simbolizează atât paharul de la Cina cea de taină, cât și paharul în care, după Tradiție, Sf. Apostol Ioan Evanghelistul a strâns sângele scurs din rănilor lui Iisus la răstignirea Lui pe cruce; conținutul acestui vas.

potop, *potopuri*, s.n. **1.** Ploaie mare, torențială; inundație mare. **2.** (în Vechiul Testament) Ploaie mare și revărsare de ape, care a ținut 140 de zile, înecând toți oamenii și toate viețuitoarele de pe pământ, cu excepția celor din corabia lui Noe. Este prefigurarea mântuirii prin taina botezului.

pravilă, *pravile*, s.f. **1.** Normă, îndatorire prescrisă de Biserică, decurgând din preceptele morale și canonice pe care aceasta le preconizează; carte în care sunt cuprinse aceste norme, îndatoriri, etc; canon. **2.** Rugăciune spusă de preoți sau de călugări potrivit tipicului bisericesc (mai ales la vecernie și la utrenie). **3.** Lege naturală, menire a firii; normă, regulă, tipic; regulă, normă de conduită, de comportare; deprindere, obicei, tradiție, datină.

praznic, *praznice*, s.n. **1.** Zi de sărbătoare religioasă sau de odihnă; celebrare a unui eveniment religios sau o comemorare a unui sfânt. *Praznic împărătesc* = sărbătoare domnească închinată preamăririi lui Iisus Hristos (în număr de opt), Sfântului Duh (una), Sfintei Fecioare Maria (patru) și sfintei cruci (una). **2.** Masă mare care se face după o înmormântare sau după un parastas (când se dăruiesc săracilor diverse obiecte); pomană.

predică, *predici*, s.f. Cuvântare rostită de un preot în biserică, în care se explică și se comentează un text biblic și se dau credincioșilor îndrumări morale; omilie, cazanie; expunere cu caracter moralizator.

prefacere, *prefaceri*, Transformare, schimbare, refacere. *Prefacere euharistică* = schimbarea darurilor euharistice (pâinea și vinul) în trupul și sângele Domnului Hristos prin invocarea Duhului Sfânt, fără ca acestea să-și piardă aspectul lor văzut, act care constituie punctul final al liturghiei euharistice; epicleză.

preot, *preoți*, s.m. Persoană care oficiază actele de cult ale unei religii; (în bis. creștină) persoană din cler care oficiază serviciile religioase și îndeplinește toate formele cultului creștin; părinte.

prescorniță, *prescornițe*, s.f. Vas în care se țin prescurile.

prescură, *prescuri*, s.f. Pâine mică, de obicei rotundă sau în formă de cruce, făcută din aluat dospit, din care se pregătesc cinstitele daruri la proscomidie și din care se împarte credincioșilor anafura la sfârșitul liturghiei sau după împărțășanie.

priceasnă, *pricesne*, s.f. Cântare executată la slujba liturghiei ortodoxe în timpul împărțășirii preotului sau a credincioșilor; chinonic.

prinos, *prinosuri/prinoase*, s.n. **1.** (în ritualurile religioase) Ceea ce se oferă ca dar (în semn de venerație, de mulțumire, pentru realizarea unei dorințe) divinității, unui sfânt, etc; jertfă, ofrandă. Ceea ce se dăruiește în amintirea morților, pomană. **2.** Sacrificiu făcut în slujba unei idei, a unei cauze etc. **3.** Omagiu adus cuiva în semn de devotament.

pristerie, *pristerii*, s.f. Împărțășanie.

pristol, *pristoluri*, s.n. Masa din mijlocul altarului unei biserici, pe care se țin obiectele necesare oficierei sfintei liturghii și a cultului în general; sfânta masă; altar.

priveghere, *privegheri*, s.f. **1.** Pază, veghe, supraveghere. **2.** Serviciu religios care se oficiază seara sau noaptea într-o biserică sau mănăstire în ajunul unei sărbători. Este format din vecernia mare unită cu utrenia.

prochimen, *prochimene*, s.n. Stihul care precedă citirea Apostolului, Evangheliei și paremiilor la slujbele religioase (la ortodocși).

prohod, *prohoduri/prohoade*, s.n. Slujbă religioasă la înmormântări creștine. Slujbă religioasă făcută în vinerea Paștilor în amintirea morții lui Iisus Hristos. *Prohodul Domnului* = carte bisericească de ritual, care cuprinde slujba din vinerea Paștilor.

pronaos, *pronaosuri*, s.n. Parte a bisericilor creștine situată la intrare, care precedă naosul.

pronie, *pronii*, s.f. Purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru toate nevoile oamenilor și în toate situațiile și împrejurările din viața lor; providență; grijă, milă, îndurare.

prooroc, *prooroci*, s.m. **1.** Profet; cel care spune dinainte cele ce au să se întâmple în viitor. **2.** Trimis sau uns al lui Dumnezeu, care vorbește în numele Lui sau scrie despre voia și planul Lui sub inspirația Duhului Sfânt. În Vechiul Testament se cunosc numai cei care au scris proorociile lor: Moise, David, cei patru prooroci mari: Isaia, Ieremia, Iezechiel și Daniel, precum și cei 12 prooroci mai mici, ale căror cărți fac parte din Biblie. În Noul Testament sunt bărbați harismatici care apar după Cincizecime și au de la Duhul Sfânt darul proorociei. *Prooroc mincinos* = cel care pretinde că este prooroc; prooroc fals; persoană care prevestește lucruri ce nu se realizează.

proscomidie, *proscomidii*, s.f. **1.** Prima parte a rânduielii sfintei liturghii, în care preotul pregătește, în vederea sfințirii, pâinea și vinul pentru euharistie. **2.** Masă sau firidă în peretele de nord al altarului, unde se săvârșeste proscomidia.

prosterna, *prosternez*, vb. A se pleca (până la pământ) în fața cuiva în semn de supunere, de umilină, de venerație.

psalm, *psalmi*, s.m. **1.** Imn biblic. Carte canonică a Vechiului Testament, alcătuită din 151 de psalmi (ultimul fiind considerat necanonic), care cuprind năzuințele și eforturile sufletului omenesc de a se ridica de la cele pământești către sferile cele mai înalte ale cerului prin împlinirea poruncilor lui Dumnezeu. Cei mai mulți psalmi au fost scriși de regele David; Cartea Psalmilor, Psaltirea. **2.** Imn religios; poezie lirică.

R.

raclă, *raclă*, s.f. Sicriu mic în care se păstrează moaștele sfinților.

rai, *raiuri*, s.n. Loc unde ajung după moarte sufletele dreptilor; paradis, eden. Locul suprem de fericire în care au trăit Adam și Eva înainte de a fi izgoniți și în care petrec după moarte oamenii drepti și fără păcate; sânul lui Avraam.

rantie, *rantii/rântii*, s.f. Haină lungă și largă purtată de preoți și călugări peste îmbrăcăminte; mantie.

rasă, *rase*, s.f. Haină (neagră) largă și lungă până la călcâie, pe care o poartă călugării și călugărițele peste îmbrăcăminte.

rasofor, *rasofori*, s.m. Călugăr novice care, cu binecuvântarea arhierului și după ce a trecut noviciatul, este îmbrăcat în rasă, aceasta însemnând abnegație, lepădarea de lume și sărăcie de bunăvoie.

răscumpărare, *răscumpărări*, s.f. Actul săvârșit de Iisus Hristos prin jertfa Sa pe cruce, prin care a luat asupra Lui păcatele oamenilor, mântuind neamul omenesc din robia păcatului și a morții și împăcându-l cu Dumnezeu; mântuire.

răspopi, *răspopesc*, vb. A scoate pe cineva din rândul preoților; a lua cuiva calitatea de preot.

răstigni, *răstignesc*, vb. A ucide în chinuri pe cineva, pironindu-i brațele și picioarele pe o cruce; a crucifica.

râvnă, *râvne*, s.f. **1.** Îmbold lăuntric sau pornire spre ceva; aspirație, dorință; evlavie, cucernicie. **2.** Însuflețire la muncă; sârguință, osârdie.

revela, *revelez*, vb. A dezvălui, a face cunoscut, a descoperi. A face cunoscut prin inspirație supranaturală.

reverendă, *reverende/reverenzi*, s.f. Haină preoțească lungă, de obicei de culoare neagră; anteriu.

ripidă, *ripide*, s.f. Obiect de cult din metal, de forma unei palete sau evantai, purtând chipul unui înger, cu care diaconul ferește sfintele daruri ca să nu cadă ceva în ele în timpul Liturghiei. Ripidele mai mari, cu mânere lungi, se folosesc și azi la slujbele arhieriești, fiind purtate de diaconi sau ipodiaconi. Executate în formă de aripi, simbolizează pe heruvimii și serafimii care stau în chip nevăzut în timpul sfintei Liturghii, ocrotind Sfintele Daruri.

rugăciune, *rugăciuni*, s.f. **1.** Mijloc de comunicare spirituală cu Dumnezeu, cu vorba sau cu gândul. Rugăciunea este de mai multe feluri: de cerere, de mulțumire, de laudă și preamărire, de iertare, de mijlocire sau de adorare. *Rugăciunea domnească* = Tatăl nostru, cea mai cuprinzătoare rugăciune. Este însoțită de acte și forme externe: însemnarea cu sfânta cruce, îngenunchere, mătăanii, prosternare, etc.

S.

Savaot, (la creștini) unul dintre numele liturgice ale lui Dumnezeu.

schismă, *schisme*, s.f. Sciziune în sânul unei biserici, refuzul de a se supune conducerii oficiale și adoptarea unor dogme și a unui ritual proprii. *Marea schismă* = separarea canonică și întreruperea comuniunii liturgice dintre scaunul de la Roma și cel de la Constantinopol, provocată de bula de excomunicare din 16 iulie 1054 pe care cardinalul Humbert o depune pe altarul bis. Sfânta Sofia în numele papei Leon al IX-lea (mort cu trei luni înainte) împotriva patriarhului Mihail Cerularie, care, la rândul său, excomunică delegația papală prezentă la Constantinopol. Aceasta a afectat profund relațiile ulterioare

dintre cele două mari părți ale Bis. creștine: Bis. Apusului (romano-catolică) și Bis. Răsăritului (ortodoxă). La 7 decembrie 1065, papa Paul al VI-lea, la Roma, și patriarhul ecumenic Atenagora, la Istanbul, au ridicat anatema reciprocă din 1054. Diferențele dintre cele două biserici continuă.

schit, *schituri*, s.n. Mănăstire mică sau așezare călugărească izolată.

serafim, *serafimi*, s.m. Numele uneia dintre cele nouă cete ale îngerilor, care, împreună cu *scaunele* și *heruvimii*, alcătuiesc prima treaptă a ierarhiei lor, întocmită de Dionisie Areopagitul. Sunt înfățișați în iconografie în culoare roșie, având câte șase aripi împodobite cu ochi mulți, aripile de la cap și de la picioare servindu-le spre a se acoperi când stau înaintea lui Dumnezeu, iar cele de la mijloc la zburat. Adesea țin în mâini o ripidă, pe care este scris: „Sfânt, sfânt, sfânt”, de unde și denumirea de serafim dată ripidei.

sfânt, *sfinți*, **1.** adj. Epitet dat divinității, întruparea supremei perfecțiuni și purități; epitet dat celor sanctificați de biserică. Care constituie un obiect de cult sau de venerație (ex. sfântul potir, Sântul Mormânt). Desăvârșit, infailibil, perfect. **2.** subst. Persoană sanctificată de către Bis. după moarte. Om care duce o viață curată și cucernică.

sfestanie, *sfestanii*, s.f. Slujbă religioasă la creștinii ortodocși, oficiată de preot la diferite cerințe ale credincioșilor și constând în rugăciuni și stropirea cu apă sfințită; agheasmă mică.

sinaxar, *sinaxare*, s.n. **1.** Prezentare pe scurt a vieții sfântului sau a sărbătorii respective dintr-o zi, inserată în slujba utreniei. **2.** Carte bisericească cu viețile sfinților expuse pe scurt. Calendar creștin cu numele sfinților.

sinod, *sinoade*, s.n. Adunare a episcopilor unei biserici locale (sinod local) sau a episcopilor Bis. universale (sinod ecumenic), care are autoritatea de a lua decizii cu privire la învățătura, morala, disciplina și misiunea Bisericii. *Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române* = cea mai înaltă autoritate în Bis. Ortodoxă Română pentru toate problemele spirituale, canonice și administrative. Este alcătuit din patriarh, ca președinte, și din toți mitropoliții, episcopii, episcopii-vicari în funcțiune, ca membri. *Sinod ecumenic* = adunare de episcopi din întreaga Bis. creștină înainte de marea schismă din 1054 și care, recunoscute de Bis. Ortodoxă, sunt în număr de șapte. Bis. romano-catolică a mai ținut ulterior încă 14 sinoade numite ecumenice, numai cu episcopii săi, ultimul fiind Conciliul II Vatican (1962).

smerenie, *smerenii*, s.f. Atitudine, comportare supusă, respectuoasă, plină de bună-cuviință; stare de umilință, de modestie a cuiva, stare opusă mândriei. Cucernicie, evlavie, pioșenie.

sminteală, *sminteli*, s.f. Tulburare a minții, scrânteală, nebunie; greșală, abatere.

smirnă, *smirne*, s.f. Rășină scoasă din scoarța unui arbore exotic, care răspândește un miros caracteristic prin ardere și are diverse întrebuințări: la ceremoniile religioase și îmbalsămări etc.

speranță, *speranțe*, s.f. Sentiment de încredere în realizarea unei dorințe, acțiuni, etc.; nădejde. Una dintre cele trei virtuți teologice, alături de credință și dragoste.

spovedanie, *spovedanii*, s.f. Una dintre cele șapte taine ale Bisericii creștine ortodoxe și catolice; mărturisirea păcatelor; pocăință, spovadă; destăinuire. Ceremonia mărturisirii păcatelor în fața preotului duhovnic.

stareț, *stareți*, s.m. Persoană (călugăr sau călugăriță) care conduce o mănăstire; egumen.

steluță, *steluțe*, s.f. Obiect de cult din metal, alcătuit din două semicercuri de aur sau de argint unite la mijloc printr-un șurub și având deasupra o cruce, care se pune pe sfântul disc pentru a susține acoperămintele de deasupra sfântului agneț. Simbolizează steaua magilor.

stih, *stihuri*, s.n. Verset din psalmi sau dintr-o cântare bisericească cântat recitativ.

stihar, *stihare*, s.n. Veșmânt lung și larg purtat de diaconi, preoți și arhierei în timpul serviciului religios, confecționat din material de culoare galbenă, roșie etc. Are broderii în formă de râuri albe și roșii, care simbolizează apa și sângele scurs din coasta Mântuitorului la răstignire.

suflet, *suflete*, s.n. Elementul de origine divină, imaterial, substanțial și rațional, care dă forma individuală, personală, liberă și nemuritoare a ființei omenești, prin care se distinge atât de Dumnezeu, cât și de celelalte creaturi; spirit.

sutană, *sutane*, s.f. Haină preoțească lungă până la pământ, cusută sau încheiată cu nasturi de sus până jos.

T.

taină, *taine*, s.f. **1.** Ceea ce este de neînțeles, nedescoperit sau nepătruns de mintea omenească; minune, miracol, mister, sacrament. *Cina cea de taină* = masa luată de Iisus Hristos împreună cu ucenicii Săi în seara dinaintea răstignirii. *Sfintele* (sau *cele șapte*) *taine* = lucrări văzute instituite de Iisus Hristos și săvârșite de arhiereu și preot, prin care, în chip nevăzut, se împărtășește credincioșilor harul Duhului Sfânt și care sunt: botezul, mirungerea, euharistia, pocăința, cununia, maslul și hirotonia.

talion s.n. Formă primitivă de pedeapsă, bazată pe ideea de răzbunare, constând în a face celui vinovat un rău identic sau similar cu cel provocat victimei. *Legea talionului* = lege penală la evrei și la unele popoare din vechime, prin care se aplica vinovatului o pedeapsă identică cu fapta de care se făcea culpabil („ochi pentru ochi și dinte pentru dinte”).

tămâie s.f. Substanță rășinoasă obținută din scoarța unui arbore exotic care, prin ardere, produce un fum cu miros aromat, întrebuințată în practicarea cultului religios.

tămâiere, tămâieri, s.f. Acțiunea de a *tămâia* și rezultatul ei; simbol al rugăciunii către Dumnezeu, precum și al cererilor și dorințelor credincioșilor ca rugăciunea să se înalțe la ceruri așa cum se înalță fumul de tămâie.

târnoșeală, târnoșeli, s.f. Amestec de aloe, smirnă, tămâie, sacăz, rășină și alte arome fierți în ceară, care se folosește la sfințirea unei biserici. A *târnoși* = A sfinți, cu ritualul prevăzut, o biserică.

tedeam, tedeumuri, s.m. **1.** Vechi imn latin de preamărire a lui Dumnezeu, în formă de psalm. **2.** (azi) Scurt serviciu religios, oficiat într-o împrejurare solemnă; doxologie, polihroniu. Carte bisericească de ritual, care cuprinde slujbele de laudă și de mulțumire aduse lui Dumnezeu în diferite împrejurări.

teocrație, teocrații, s.f. Formă de guvernământ caracteristică lumii antice, în care șeful statului era totodată și șeful Bisericii, iar preoțimea deținea și puterea laică; stat cu o astfel de formă de guvernământ.

teofanie, teofanii, s.f. **1.** Formă de apariție, revelație, întrupare sau manifestare senzorială a divinității în fața oamenilor. **2.** Sărbătoare creștină, prăznuită încă din primele trei secole, în cinstea arătării Sfintei Treimi la râul Iordan, când s-a botezat Iisus Hristos, prăznuită la 6 ianuarie; epifanie.

teofor, teofori, adj. **1.** Purtător de Dumnezeu; care Îl poartă în inima sa pe Dumnezeu. **2.** Inspirat de Dumnezeu.

teologie, teologii, s.f. Știința despre divinitate, având ca obiect existența, atributele și raporturile lui Dumnezeu cu lumea. Disciplină care se ocupă cu expunerea și fundamentarea teoretică a izvoarelor și dogmelor unei religii.

toacă, toace, s.f. **1.** Placă de lemn sau de metal pe care se bate ritmic cu un ciocănel sau cu două pentru a anunța serviciul religios la biserică și mănăstiri; sunetul produs de această bătaie. **2.** Timp al zilei, după răsăritul soarelui sau înainte de apus, când se oficiază liturghia sau vecernia la biserică.

trapeză, trapeze, s.f. Sală de mese într-o mănăstire.

trioid, trioduri/trioade, s.n. Carte bisericească rituală, care cuprinde cântările și rugăciunile din cele zece săptămâni dinainte de Paști. Perioadă de timp cuprinzând cele zece săptămâni dinainte de Paști în care se citesc aceste rugăciuni.

trisaghion s.n. Numele grecesc al imnului „Sfinte Dumnezeule...” de la liturghie, unde cuvântul „sfânt” se repetă de trei ori, fiind închinat Sfintei Treimi, așa cum l-au cântat și serafimii (Is. 6,5).

U.

ucenic, ucenici, s.m. **1.** Persoană care învață o meserie sau îndrumarea unor persoane calificate. **2.** Adept sau continuator al unui filosof, savant; începător într-o activitate; cel ce primește învățătura de la un dascăl, învățăcel, discipol. *Ucenicii lui Iisus* = cei 12 ucenici, pe care i-a numit apostoli, și cei șaptezeci de mai târziu. *Ucenicii Domnului* = unul dintre cele trei nume pe care îl primeau la început cei ce se botezau (ucenici, sfinți și frați), numiți mai târziu creștini.

untdelemn s.n. Ulei comestibil, extras din măslina sau din alte semințe, folosit la diferite ritualuri creștine și la candelă ca dar de jertfă aduse lui Dumnezeu; orice ulei vegetal comestibil.

utrenie, utrenii, s.f. Slujbă religioasă care se oficiază în Bis. ortodoxă dimineața devreme, înaintea liturghiei. *Utrenia Sâmbetei celei Mari* = utrenia din Vinerea Mare, când are loc prohodul.

V.

vecernie, vecernii, s.f. **1.** Slujbă religioasă de seară sau din ajunul unei sărbători, cu care începe serviciul divin din fiecare zi liturgică; una din cele șapte laude. *Vecernia mare* (sau *a sărbătorilor*) = vecernia din ajunul duminicilor, al praznicelor împărătești și al sărbătorilor sfinților cu prăznuire. *Vecernia mică* = vecernia sărbătorilor cu priveghere, la sfințirea bisericii și la hramul acesteia, iar la mănăstiri la toate sărbătorile cu priveghere, înainte de masa de seară. *Vecernia de toate zilele* = vecernia zilelor de rând, care se face de obicei la mănăstiri. **2.** Timp al zilei spre apusul soarelui; chindie.

verighetă, verighete, s.f. Inel de metal prețios, fără pietre de podoabă, purtat ca simbol al legăturii dintre logodnici sau soți.

verset, versete, s.n. Paragraf, de obicei numerotat și cu înțeles de sine stătător, dintr-un text religios (de ex. Biblia) sau literar.

veșmânt, veșminte, s.n. Nume generic pentru un obiect de îmbrăcăminte; (la pl.) totalitatea obiectelor care formează îmbrăcăminte de cuiva. *Veșminte liturgice* = îmbrăcăminte pe care o poartă arhierii, preoții și diaconii la oficierea slujbelor religioase.

veșnicie, veșnicii, s.f. Durată de timp care nu are nici început și nici sfârșit; eternitate, vecie; care nu se supune nici unei determinări temporale; vecii vecilor.

virtute, virtuți, s.f. Însușire morală pozitivă a omului; integritate morală; puterea de a realiza binele în toate formele dorite și poruncite de Dumnezeu. *Virtuți teologice* = credința, speranța (nădejdea) și iubirea (dragostea), care reprezintă capacitatea voinței și a libertății de a transforma credința într-un mod de viață prin actualizarea harului primit la botez.

vohod s.n. Ritual în cadrul Liturghiei la ortodocși; ieșire. *Vohodul mic* = ieșirea cu Evanghelia din altar până în mijlocul naosului, apoi întoarcerea și depunerea ei pe sfânta masă. Simbolizează ieșirea Mântuitorului la propovăduire. *Vohodul mare* = ieșirea și intrarea cu sfințele daruri după același ritual.